

Arkiv och film i
kultursamverkansmodell

Ett misch- masch av mygggor och elefanter

KULTURRÅDET

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	5
1.1. Syfte, metod och disposition.....	6
1.1.1. Syfte	6
1.1.2. Metod	7
1.1.3. Disposition.....	7
2. Kultursamverkansmodellen: En reform för ökat regionalt inflytande	9
2.1. Reformens bakgrund: Ingångsvärden för regionala enskilda arkiv och filmkulturell verksamhet	9
2.2. Kultursamverkansmodellen i dag – en plattform för samverkan.....	10
2.3. Modellens omfattning och arbetssätt.....	11
2.4. Uppföljning av kultursamverkansmodellen	12
2.5. Beslut om fördelning av regionalt verksamhetsbidrag för 2022.....	12
2.5.1. Omfattande regionala förstärkningar inför 2022.....	14
2.5.2. Prioriteringar, enskilda regionala arkiv	15
2.5.3. Prioriteringar, filmkulturell verksamhet	15
3. Arkiv	16
3.1. Riksarkivet – en statlig förvaltningsmyndighet.....	16
3.2. Vad vi menar när vi säger arkiv – begrepp och juridik.....	16
3.2.1. Arkivens branschorganisationer och intresseföreningar	17
3.3. Enskild arkivverksamhet i kultursamverkansmodellen	18
3.3.1. Verksamheter, organisering och lokalisering	18
3.4. Samtal med regioner: Enskild arkivverksamhet ur regionalt perspektiv	20
3.4.1. Arkiven i kultursamverkansmodellen – vad fungerar väl?	21
3.4.2. Ambitioner	21
3.4.3. Utmaningar	22
3.4.4. Särskilda utmaningar kring E-arkiv och digitalisering.....	23
3.4.5. Interregional samverkan	23
3.4.6. Nationella arkivdatabasen (NAD).....	24
3.5. Regional enskild arkivverksamhet i siffror	24
3.5.1. Årliga bidrag 2010–2020 – arkiv.....	24
3.5.2. Intäktsfördelning 2020 – arkiv	26
3.5.3. Kostnader för arkiv	26
3.5.4. Personal 2019 och 2020 – arkiv	27
3.5.5. Utvecklingsbidrag till arkivverksamheterna	28

4. Film	30
4.1. Stiftelsen Svenska Filminstitutet	30
4.1.1. Framväxten av regional filmkulturell verksamhet	30
4.1.2. Regionala produktionscentrum	30
4.2. Det filmpolitiska området idag	31
4.3. Filmkulturell verksamhet i kultursamverkansmodellen	32
4.3.1. Verksamheter, organisering och lokalisering	32
4.3.2. Främjande på tre ben	33
4.4. Samtal med regioner: Det filmkulturella ur regionalt perspektiv	35
4.4.1. Film som professionellt konstområde vsv filmkulturella verksamheten – integrerade, och inte	35
4.4.2. Skillnader och likheter mellan professionellt skapande inom filmområdet jämfört andra konstområden	36
4.4.3. Utvecklingsmöjligheter och ambitioner finns för filmen som konstområde	36
4.5. Filmkulturell verksamhet i siffror	37
4.5.1. Årliga bidrag 2010–2020 – film	37
4.5.2. Intäktsfördelning 2020 – film	39
4.5.3. Kostnader för film 2020	40
4.5.4. Personal 2019 och 2020 – film	41
4.5.5. Utvecklingsbidragen till filmområdet har ökat	42
5. Arkiv, film och de andra områdena i kultursamverkansmodellen – jämförelser i siffror	44
5.1. Bidrag till arkiv, film och andra områden	44
5.2. Intäkter för arkiv, film och andra områden 2020	45
6. Sammanfattande slutsatser	47
6.1. Enskild arkivverksamhet	47
6.1.1. Enskilda arkiv har stärkts i kultursamverkansmodellen	47
6.1.2. Bidragen till enskilda arkiv har ökat, liksom andelen förtecknade arkivbestånd	47
6.1.3. Brist på resurser är en utmaning	47
6.1.4. Enskilda arkivens rapportering till Nationella arkivdatabasen viktig för ökad sökbarhet	48
6.1.5. Digitalisering förutsätter resurser och nationella lösningar	48
6.1.6. Arkiv utan ägare riskerar att försvinna	48
6.2. Filmkulturell verksamhet	49

6.2.1. Professionell filmproduktion vs det filmkulturella – sidor av samma mynt	49
6.2.2. Medlen har ökat, men skillnader mellan regioner är stora	49
6.2.3. Filmproduktion i hela landet förutsätter finansiering, infrastruktur och kompetens.....	49
6.2.4. Filmproduktion kräver samverkan mellan kultur- och näringspolitik.....	49
6.2.5. "Filmkulturell" – ett vagt begrepp som skapar osäkerhet kring vad som får finansieras.....	50
6.3. Avslutande reflexion	50
Bilaga 1: Deltagare i möten med regioner	52
Bilaga 2: Frågeställningar vi utgick från vid samtalen med regionerna	54
Frågor om arkivverksamhet	54
Frågor om filmkulturell verksamhet	54
Bilaga 3: Arkivsektorns utvecklingsområden ur Riksarkivets perspektiv	55

1. Inledning och bakgrund

För ett drygt decennium sedan förändrades det statliga stödet till många kulturverksamheter runt om i landet. Genom införandet av kultursamverkansmodellen blev det en uppgift för regioner och landsting¹ att fördela både statliga och regionala medel, bland annat till regional enskild arkivverksamhet och filmkulturell verksamhet.

I Kulturrådets uppdrag ingår att följa upp hur medlen för regional kulturverksamhet har använts. De senaste åren har uppföljningen bestått av tre delar:

- Kvantitativ redovisning, som består av uppgifter från de verksamheter i regionen som fått del av statliga bidrag enligt kultursamverkansförordningen. Uppgifterna ska vara granskade och godkända av regionen innan Kulturrådet tar del av dem.
- Samtliga verksamheter som fått ta del av statliga verksamhetsbidrag lämnar sina verksamhetsberättelser och årsredovisningar.
- En fördjupad uppföljning, så kallad "separat uppgiftsinsamling" genomförs. Enligt riktlinjerna för uppföljningen kan dessa exempelvis syfta till att belysa ett specifikt kulturområde, genreöverskridande verksamhet eller olika samarbeten och nationella kulturpolitiska mål.²

Föreliggande rapport presenterar 2021 års separata uppgiftsinsamling inom kultursamverkansmodellen. Det är den tredje i ordningen och den första som har kulturområden i fokus.³

Beslutet att se närmare på arkivens och filmens situation inom den regionala kulturverksamheten föregicks av en behovsinventering i samverkansrådets⁴ uppföljningsgrupp. Valet motiverades bland annat av arkivutredningen Härifrån till evigheten – en långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv⁵ och Myndigheten för Kulturanalys⁶ rapport Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen.⁷ Arkivutredningen lyfter arkivens betydelse för samhället men ger ingen fördjupad kunskap om de enskilda arkiv som ingår i kultursamverkansmodellen, vilket motiverar att vi undersöker den verksamheten i den här rapporten. När det gäller filmområdet pekar Kulturanalys på att det finns problem med de regionala filmkulturella verksamheternas integrering i kultursamverkansmodellen, och att dessa bör hanteras inom ramen för kultursamverkansmodellens fortsatta utveckling. Kulturanalys drar slutsatsen att "i/vgränsningen av det filmkulturella verksamhetsområdet i kultursamverkansmodellen är otydlig", särskilt gäller detta frågan om medlen ska kunna användas till professionell produktion.⁸ För Kulturrådet och samverkansrådets parter är detta ett intressant resultat som vi anser behöver undersökas vidare. Vi behöver lära oss mer om hur regionerna arbetar med både film- och arkivområdet och hur dessa områden kan utvecklas inom ramen för kultursamverkansmodellen.

¹ Sedan 2019 finns inte längre några landsting, samtliga har omvandlats till regioner. Beteckningen "landsting" har även tagits bort ur lagstiftningen.

² Kulturrådets riktlinjer för uppföljning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet (Adm 2020/4).

³ Den första separata uppgiftsinsamlingen resulterade i Styra allt jämt. Kartläggning av hur Sveriges regioner arbetar med jämställdhet i styrning av verksamhet som ingår i kultursamverkansmodellen. Den andra kom i februari 2021: Göra allt möjligt – om hur regioner och verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen arbetar med breddat deltagande i kulturlivet.

⁴ Samverkansrådet utses av regeringen och har sedan kultursamverkansmodellen infördes bestått av Konstnärskommittén, Kungliga biblioteket, Länsstyrelserna, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksteatern, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Svenska Filminstitutet, med Kulturrådet som ordförande. Sedan 2021 ingår även Statens konstråd.

⁵ Härifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv (SOU 2019:58).

⁶ Nedan benämnd Kulturanalys.

⁷ Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen – Myndigheten för Kulturanalys, Rapport 2020:2

⁸ Ibid s.8.

Arkiv och film kan vid en första anblick förefalla helt olikartade. Inte minst gäller det anor - arkivpolitiken är sprungen ur Gustaf Vasas tid, medan filmen inleddes helt i den nationella kulturpolitiken först 2017. Trots stora skillnader mellan områdena, ser vi också beröringspunkter som kan vara gynnsamma för en parallell uppföljning. Film och arkiv har bland annat gemensamt att de har bäring på andra politikområden och att ansvarsfördelningen därmed är spridd. Dessutom ligger de utanför Kulturrådets huvudsakliga verksamhetsområden – utöver det som ryms inom regional kulturverksamhet, har Kulturrådet ingen bidragsgivning inom vare sig arkiv- eller filmområdet.

Rapportens titel härrör från ett samtal där Region Värmlands kulturchef Ulf Nordström beskrev kultursamverkansmodellen som ett forum där myggor och elefanter möts, på gott och på ont. En närmare beskrivning ges i avsnitt 3.4.3.

Uppföljningen har planerats och genomförts av Kulturrådet i samarbete med två av samverkansrådets parter: Riksarkivet och Svenska Filminstitutet.

1.1. Syfte, metod och disposition

1.1.1. Syfte

Syftet med undersökningen är tvådelat. Det första syftet är att öka kunskapen om regionernas arbete med:

- Den regionala enskilda arkivverksamheten och hur de arbetar strategiskt för att nå målen, till exempel genom kunskapsutbyte mellan regioner.
- Filmen som professionell konstform, bland annat vill vi öka vår kunskap om hur regionerna stödjer de professionella filmskaparna och vilka behov och möjligheter som de ser utifrån de nationella filmpolitiska målen.

En ambition är att filmuppföljningen ska kunna utmytna i en tydligare bild av vad det filmkulturella området omfattar.

Det här syftet togs fram tillsammans med Svenska Filminstitutet respektive Riksarkivet och kommunicerades till regionerna i september 2020.

De regionala enskilda arkivverksamheterna och de regionala filmverksamheterna får huvudparten av sin finansiering genom anslaget för regional kulturverksamhet. Det andra syftet med den här undersökningen är att identifiera de enskilda arkivverksamheternas och de regionala filmverksamheternas förutsättningar och utvecklingsbehov inom ramen för kultursamverkansmodellen. Utgångspunkten är förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet och de nationella kulturpolitiska målen.

Att följa upp främjande arbete med kvantitativa mått är förknippat med utmaningar. Det medför ett särskilt behov av att synliggöra verksamheter som tenderar att skymmas av de stora kulturinstitutionerna; som har en lång tradition av att stå i centrum för det som kallas regional kulturverksamhet.

När arbetet med uppföljningen av arkiv och film i kultursamverkansmodellen inleddes, var tanken att föra samtal om frågor som hamnat i skymundan, snarare än att presentera resultat i en rapport. Vi såg emellertid ett värde med att i rapportform presentera och synliggöra de områden som stått i fokus. Vi menar även att rapporten kan tjäna som ett underlag för fortsatt utveckling av myndighets- och flernivåsamverkan och samordning. Utvecklade former för detta bedömer vi vara nödvändigt för att närma oss den vision som kommer till uttryck i de nationella kulturpolitiska målen.

1.1.2. Metod

Den ursprungliga planen var att föra enskilda samtal med representanter från arkiv- och filmverksamheter och kulturledning i respektive region som ingår i kultursamverkansmodellen: 20 samtal med lika många regioner. Projektgruppen såg en möjlighet att den ”ökade kunskap” som var bärande i syftet bättre skulle kunna uppnås genom att skapa plattformar för en inbördes kunskapshöjning, regionernas ledningar emellan. Vi såg även en vinst med att endast representanter för ledningen deltog. Vår bedömning var, att det skulle möjliggöra samtal som tog sikte på de strukturella frågor som vi ville adressera i den här undersökningen. Frågan lyftes i den referensgrupp med regionala kulturchefer som Kulturrådet möter månatligen, och förslaget mottogs positivt.

Kulturrådet och projektgruppen tog under våren fram en promemoria som presenterade utgångspunkterna för de statliga film- och arkivbidragens intåg i den regionala strukturen, samt hur det sett ut med intäkter, kostnader och personal för verksamheterna under åren 2010–2019⁹. I PM fanns även de frågor som projektgruppen önskade diskutera.¹⁰

Med avstamp i promemorians faktaunderlag, frågeställningar och ovan nämnda syfte förde vi samtal med ledningspersoner från samtliga regioner som ingår i kultursamverkansmodellen, i följande konstellationer:

- Regionerna Blekinge, Halland, Kalmar län, Kronoberg, Skåne, Jönköpings län,
- Regionerna Västmanland, Örebro län, Gävleborg, Östergötland, samt Gotland i den del som gäller film¹¹,
- Regionerna Värmland, Dalarna, Västra Götaland,
- Regionerna Västerbotten, Västernorrland, Jämtland Härjedalen, Norrbotten,
- Regionerna Sörmland och Uppsala.

Två av konstellationerna, nord- och sydlänen, har sedan länge strukturerad samverkan.

I föreliggande rapport har materialet i promemorian omarbetats och kompletterats med återrapporteringen för 2020, samt regionernas preliminära fördelning av verksamhetsbidrag 2022. Redogörelsen för filmkulturell verksamhet har kompletterats med uppgifter från Kulturanalys rapport *Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen*.¹²

Vi har valt att presentera samtalen på ett sätt som tar sikte på strukturella frågor. Vi uppfattar att de delar av samtalen som rörde mer regionsspecifik problematik gav ett kunskapshöjande värde för dem som deltog.

Under november och december 2021 träffade projektgruppen intresseorganisationerna Filmregionerna, Svenska Arkivförbundet och Länsarkivariernas förening, i syfte att berätta om det pågående arbetet.

1.1.3. Disposition

Efter detta inledande kapitel fortsätter rapporten med en beskrivning av kultursamverkansmodellens bakgrund och nuläge, med fokus på film och arkiv.

Kapitel 3 handlar om arkiv. Det inleds med en övergripande beskrivning av ansvarig myndighet och reder ut vissa begrepp som vi under arbetet funnit behov av att klargöra.

⁹ PM inför samtal om arkiv och film 210618, Adm 2020/98

¹⁰ Frågorna framgår av Bilaga 2.

¹¹ Riksarkivets verksamhet i Visby tar emot enskilda arkiv för Region Gotland.

¹² Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen – Myndigheten för Kulturanalys, Rapport 2020:2

Därefter går vi in på det som handlar specifikt om enskild arkivverksamhet i kultursamverkansmodellen.

Kapitel 4 behandlar filmen. Det inleds med beskrivning av Svenska Filminstitutet och vill ge en översiktlig beskrivning av skiftet inom området: från branschavtal till ett konstområde i kulturpolitiken.

Kapitel 3 och 4 innehåller även figurer som illustrerar arkiv- respektive filmverksamheternas intäkter, kostnader och personal. Kultursamverkansmodellens årliga verksamhetsmedel redovisas samlat: det vill säga med de statliga och regionala medlen sammanslagna. Utifrån det helhetsansvar som regionerna har – ofta med hopslagna budgetar som innehåller både de statliga och regionala bidragen – kan det bli missvisande att särredovisa de årliga statliga och regionala bidragen per kulturområde.

Anteckningarna från de samtal vi fört med regionerna presenteras på aggregerad nivå, under respektive område: avsnitt 4 i kapitel 3 och avsnitt 4 i kapitel 4.

Kapitel 5 belyser i siffror arkiv och film i förhållande till kultursamverkansmodellens övriga områden.

Sammanfattande slutsatser återfinns i kapitel 6.

2. Kultursamverkansmodellen: En reform för ökat regionalt inflytande

2.1. Reformens bakgrund: Ingångsvärden för regionala enskilda arkiv och filmkulturell verksamhet

Diskussionerna om regionalt inflytande över statliga kulturmedel har pågått sedan 1970-talet, då en sammanhållen kulturpolitik etablerades.¹³ I slutet av 1990-talet beslutade riksdagen att genomföra en försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning i flera län.¹⁴ Försöksverksamheten som bedrevs i Skåne och i Västra Götalands län hade stöd i en särskild lag, som skulle upphöra att gälla den 31 december 2010.¹⁵ Det brådskade alltså att grundligt reformera det statliga stödet till regional kulturverksamhet. Riksdagens beslut i december 2009 att anta förslagen i propositionen Tid för kultur¹⁶ innebar att en ny modell skulle utredas och införas i vissa län redan 2011.

Genom Kultursamverkansutredningens förslag i Spela samman¹⁷ blev det en uppgift för regionerna att "främja en god tillgång till [...] regional enskild arkivverksamhet [och] filmkulturell verksamhet"¹⁸. Medel som tidigare varit placerade under tydliga rubriker som "Regional biblioteksverksamhet", "Museer" "Teater, dans, musik" befanns snart sammanförda under det allmänt hållna anslagsnamnet "Bidrag till regional kulturverksamhet". Efter att reformen genomförts i hela landet tänkte sig samverkansutredningen att summan för verksamhetsbidrag skulle uppgå till drygt 1,2 miljarder kronor. Därtill skulle ytterligare 40 miljoner kronor användas för utvecklingsbidrag.¹⁹ Det fanns inga reformmedel avsatta, varför det var särskilt angeläget att allokera en summa inom befintlig ram för att möjliggöra den utveckling som efterfrågades: Kultursamverkansmodellen skulle bidra till ökad måluppfyllelse av de kulturpolitiska målen.²⁰ Den skulle skapa utrymme för regionala prioriteringar och variationer, samtidigt som staten fortsatt skulle ha ett övergripande strategiskt ansvar för den nationella kulturpolitiken. Ytterligare syften var att främja likvärdighet i möjligheterna till eget skapande, och ett tillgängligt och brett kulturutbud av hög kvalitet för alla runt om i landet. Därtill betonades att modellen skulle medge goda förutsättningar för samverkan och samarbeten över kommun- och landstingsgränser.²¹

Merparten av medlen hanterades sedan tidigare av Statens kulturråd, med några undantag:

- Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv förfogade år 2009 över 6 406 000 kronor att fördela till regional enskild arkivverksamhet. Bidraget lämnades i form av stödenheter om 100 000 kronor. Riksarkivets uppgift var att fördela stödenheterna lika mellan de stödberättigade institutionerna.²²

¹³ Proposition 1974:28

¹⁴ Västra Götalands, Skåne, Kalmar och Gotlands län. I alla dessa län förutom Västra Götalands län ingick ansvar för beslut om fördelning av bidrag till regionala kulturinstitutioner. Försöksverksamheten i Kalmar län och Gotland upphörde 2002.

¹⁵ Lagen (1996:1414) om försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning

¹⁶ Proposition 2009/10:3

¹⁷ Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet (SOU 2010/11).

¹⁸ Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet

¹⁹ Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet (SOU 2010/11), s. 83.

²⁰ Målen för kulturpolitiken är att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. För att uppnå de kulturpolitiska målen ska kulturpolitiken: främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor, främja kvalitet och konstnärlig förnyelse, främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas, främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan, särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur. Proposition 2009/10:3.

²¹ Ibid.

²² Ibid, s. 52.f.

- År 2009 disponerade Svenska Filminstitutet 16 000 000 kronor för filmkulturella åtgärder, till regionala resurscentrum för film och video. När Kultursamverkansutredningen resonerade kring området Filmkulturell verksamhet utgick den från Filminstitutets stöd till regionala resurscentrum för film och video och markerar mot det som var en del av filmavtalet. Barn och unga stod i fokus och utredningen poängterar att medel inom anslaget inte bör gå till professionell filmproduktion, eftersom det finns andra stödformer för detta. Dessa förtydliganden av stödets användning kom att **vara** vägledande för de medel som fördelades genom modellen.²³

I takt med att regioner och dåvarande landsting anslöt sig till kultursamverkansmodellen fördes den summa som Riksarkivet respektive Svenska Filminstitutet fördelat till dessa landsting/regioner över till anslag 1:6, Bidrag till regional kulturverksamhet.²⁴ En konsekvens av förändringen blev att bidragsgivning till dessa områden skulle hanteras av mer än en statlig aktör, varför samverkansrådet, som ska bidra till samordning av statliga aktörer inrättades.

2.2. Kultursamverkansmodellen i dag – en plattform för samverkan

Sedan 2013 omfattas samtliga regioner utom Region Stockholm av kultursamverkansmodellen. De statliga medel som ingår i modellen uppgår 2022 till 1,6 miljarder kronor. Till regionala verksamheter i Region Stockholm fördelades detta år sammantaget 105 miljoner kronor. Summan utgör cirka 25 procent av de statliga medel som fördelas till kulturella ändamål.

Kultursamverkansmodellen innebär att regionerna själva fördelar statliga medel till kulturverksamheter i sin region, och är därmed fria att göra egna prioriteringar. Innan kultursamverkansmodellen infördes beslutade regeringen vilka verksamheter som kunde ta del av stödet. Den ordningen gäller fortfarande för Region Stockholm.

Av anslaget till regional kulturverksamhet används 37 miljoner kronor för tidsbegränsade utvecklingsbidrag under 2022. Detta bidrag kan sökas både av regionernas kulturförvaltningar och de organisationer som är verksamma i regionerna, och som får bidrag från region och/eller kommun.²⁵ Bidrag beviljas till projekt som har effekter som sträcker sig utöver de enskilda verksamheternas organisatoriska utveckling och som relaterar till de nationella kulturpolitiska målen.²⁶ Genom åren har Kulturrådet stöttat en rad projekt som på olika sätt har bidragit till att främja en kulturpolitiskt värdefull utveckling i bred mening. Satsningar som fått Kulturrådets regionala utvecklingsbidrag kan i längden bli permanent verksamhet inom regional kultur, vilket skett inom flera områden.

I avsnitt 3.5.12 samt 4.5.5 beskrivs de utvecklingsbidrag som beviljats till arkiv - respektive filmområdet under åren 2015–2021.

De nationella kulturpolitiska målen²⁷ styr den statliga kulturpolitiken, och ska vara vägledande för kommuner och regioner. Kulturanalys bekräftar i sin senaste lägesbedömning att staten genom förordningen och beredningen av kulturplaner fortsatt

²³ Ibid, s. 53f.

²⁴ För 2022 har regeringen anvisat 557 000 kronor för Riksarkivet att fördela till regionala enskilda arkiv i Region Stockholm, som står utanför modellen Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens kulturråd: 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet. Motsvarande summa för filmkulturell verksamhet i Region Stockholm är 1 562 000 kronor.

²⁵ I region Stockholm är det endast av regeringen utpekade verksamhet berättigade att söka utvecklingsbidraget.

²⁶ Förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet, 11 § Vid fördelning av tidsbegränsade utvecklingsbidrag ska Statens kulturråd särskilt beakta de nationella kulturpolitiska målen som rör kvalitet, konstnärlig förnyelse och tillgänglighet till kulturutbudet.

²⁷ Tid för kultur. Proposition 2009/10:3

har centralt inflytande, i enlighet med modellens syfte. Vidare hänvisas till rapporter som visar att de regionala samråd som involverar kommuner, det civila samhället och professionella kulturskapare successivt förbättrats i fråga om transparens, dialog och samverkan.²⁸

Sveriges kommuner och regioner (SKR) har tagit fram ett diskussionsunderlag i syfte att peka på kultursamverkansmodellens utvecklingsmöjligheter och behov. Där konstateras att modellen "har haft en rad positiva effekter: Kulturen har blivit en viktigare del av regionens uppdrag och har erhållit mer resurser och invånarna har kunnat erbjudas ett större och bredare kulturutbud. Dialogen med kommuner, kulturskapare och civilsamhälle har utvecklats vilket har synliggjort verksamheter och aktiviteter runt om i länen och bidragit till samverkan mellan olika aktörer och konstområden och med andra politikområden. Regionala prioriteringar och strategier är bättre underbyggda. Regionernas strategiska kapacitet inom kulturområdet har stärkts och är idag en viktig del av den kulturella infrastrukturen."²⁹

Kultursamverkansmodellen är att betrakta som en plattform för samverkan kring gemensamma utvecklingsområden och behov i och mellan stat, region och kommun. I Återstartsutredningen framhåller företrädare för flera regioner att samverkan mellan stat, region och kommun behöver utvecklas, och att det under pandemin finns exempel på att så också skett – till exempel genom att Kulturrådet har haft tätare kontakt med regionerna.³⁰ I Återstartsutredningen framgår vidare att regionerna har önskemål om att den täta dialogen fortsätter efter pandemin. Det är ett önskemål som är samstämmigt med Kulturrådets ambition och intressen om utökade kontaktytor med regionerna.

2.3. Modellens omfattning och arbetssätt

Regioner i kultursamverkanmodellen ansvarar för att bidragsgivningen främjar en god tillgång för länets invånare till de sju områden som modellen omfattar³¹:

1. professionell teater-, dans- och musikverksamhet
2. museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete
3. biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet
4. professionell bild- och formverksamhet
5. regional enskild arkivverksamhet
6. filmkulturell verksamhet
7. främjande av hemslöjd.

Inför fördelningen av medel inom kultursamverkansmodellen ska regionen ta fram en kulturplan som beskriver inriktningen på den regionala kulturverksamheten, utifrån hur verksamheten inom dessa sju områden ser ut och är tänkt att utvecklas. Regionernas kulturplaner omfattar 3–4 år och arbetas fram i dialog med regionens kommuner och efter samråd med regionens professionella kulturliv och det civila samhället.³²

Kulturrådets styrelse fattar beslut om bidrag med kulturplanerna som huvudsakligt underlag. Som grund för att möta upp regionala behov har Kulturrådet, tillsammans med samverkansrådet och regionerna, tagit fram prioriteringsgrunder. Dessa prioriteringsgrunder ska betraktas som ett stöd i arbetet med att bidra till de nationella

²⁸ Kulturanalys 2022. En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen. Rapport 2022:1, s. 85.

²⁹ Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas? Ett diskussionsunderlag, Sveriges kommuner och regioner 2019, s. 7.

³⁰ Från kris till kraft. Återstart för kulturen (SOU 2021:77), s. 101.

³¹ Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet, 8§.

³² Ibid, 7§.

kulturpolitiska målen, vilket är ett av de grundläggande ändamålen med kultursamverkansmodellen.³³

Prioriteringsgrunderna lyder i sin helhet:

Målsättningen med Kulturrådets prioriteringar är att bidra till att regionala kulturverksamheter ökar tillgängligheten till kultur och skapar förutsättningar för ökad kvalitet och förnyelse. Till grund för de prioriteringar som görs inom verksamhetsbidraget ligger följande strategiska områden:

- *utveckla den regionala kulturella infrastrukturen, etablera och stärka samverkansformer och interregionala samarbeten*
- *ge utrymme till konst- och kulturområden med en svag regional struktur*
- *insatser som leder till att fler invånare deltar i kulturlivet*

En förutsättning för utveckling är också att de regionala kulturverksamheterna ger goda möjligheter för kulturskapare och samverkar med professionella kulturaktörer utan offentlig huvudman, så kallade "fria aktörer."³⁴

2.4. Uppföljning av kultursamverkansmodellen

Kulturrådet, samverkansrådets övriga parter samt regioner och verksamheter har sedan kultursamverkansmodellen infördes arbetat med att utforma ett så bra uppföljningssystem som möjligt för modellen.

Det har visat sig svårt att med kvantitativa mått följa upp det främjande arbete som framför allt konsulentfunktioner bedriver inom de olika verksamhetsområdena. Å ena sidan är det angeläget att synliggöra de främjande verksamheterna och att kunna se skillnader i verksamhetsinriktningar, å andra sidan finns det risker. Aktivitetsmått och aktivitetsuppföljning/jämförelser på nationell nivå kan riskera att leda till att verksamheter blir kortsiktigt styrda mot vissa aktiviteter, och skulle också kunna motverka förnyelse och variationer när det gäller olika sätt att arbeta främjande på.

Kulturrådets och samverkansrådets samlade bedömning har därför varit att inte inkludera ytterligare aktivitetsmått för främjande verksamheter i riktlinjerna för uppföljning.³⁵

2.5. Beslut om fördelning av regionalt verksamhetsbidrag för 2022

Tabell 1 visar regionernas fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2020 och preliminär fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2022 till regional enskild arkivverksamhet samt förändring mellan åren i procent. Uppgifter för 2021 är ännu inte fastställda och därför jämför vi den preliminära fördelningen 2022 med fastställda uppgifter 2020. Det är viktigt att notera att fördelningen 2022 är just preliminär men resultaten i tabell 1 tyder på att regionerna generellt sett fortsatt att prioritera regional enskild arkivverksamhet inom modellen efter 2020. Den genomsnittliga ökningen för arkivverksamheterna var 17,3 procent 2020–2022, jämfört med en preliminär ökning på 12,5 procent för samtliga verksamhetsområden.

³³ Ibid, 4 §.

³⁴ Nya prioriteringsgrunder för regionala verksamhetsbidrag 2020, Adm 2020/16

³⁵ Kulturrådets riktlinjer för uppföljning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet (Adm 2020/4).

Tabell 1 Regional enskild arkivverksamhet, fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2020 och preliminär fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2022, kronor, förändring i procent.

Region	Verksamhet	Fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2020	Preliminär fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2022	Förändring 2020-2022 (%)
Blekinge	Blekingearchivet	2 789 816	2 937 938	5,3%
Dalarna	Arkivcentrum	902 000	982 000	8,9%
Dalarna	Dalarnas Folkrorelsearkiv	1 835 000	1 948 000	6,2%
Gävleborg	Arkiv Gävleborg	4 069 000	4 326 000	6,3%
Halland	Regional arkivverksamhet	2 125 000	2 425 000	14,1%
Jämtland	Föreningsarkivet i Jämtlands län	2 143 000	2 310 793	7,8%
Jönköping	Jönköpings läns folkrorelsearkiv	2 544 000	3 307 000	30,0%
Kalmar	Kalmar läns arkivförbund	642 000	735 000	14,5%
Norrbottn	Norrbottns föreningsarkiv	1 180 000	1 505 000	27,5%
Skåne	Skånes Arkivförbund	3 020 000	3 487 000	15,5%
Sörmland	Arkiv Sörmland	1 003 000	1 847 200	84,2%
Uppsala	Folkrorelsearkivet Uppsala län	2 740 000	3 237 606	18,2%
Uppsala	Företagens historia Uppsala län	359 000	473 534	31,9%
Värmland	Föreningsarkivet i Värmland	1 150 005	1 411 000	22,7%
Värmland	Värmlands företagshistoria	598 000	978 000	63,5%
Västerbotten	Folkrorelsearkivet i Västerbotten	2 112 700	2 577 000	22,0%
Västerbotten	Företagsarkivet i Västerbotten	232 500	438 000	88,4%
Västernorrland	Föreningsarkivet Västernorrland	1 497 000	2 272 000	51,8%
Västernorrland	Näringslivsarkiv i Norrland	584 500	635 000	8,6%
Västmanland	Arkiv Västmanland	1 098 000	1 161 296	5,8%
Västra Götaland	Föreningsarkiven	3 990 546	4 146 362	3,9%
Örebro	ArkivCentrum	3 858 000	4 193 424	8,7%
Östergötland	Östergötlands Arkivförbund	1 090 988	1 436 000	31,6%
Totalt		41 564 055	48 770 153	17,3%

Anm: Västra Götaland har ännu inte fördelat alla medel 2022 så den preliminära summan för arkiv 2022 kan komma att öka. Den totala summan 41 564 055 kronor 2020 är något lägre jämfört med totala summan som anges längre fram i rapporten för arkiv – detta på grund av att Svenskt barnbildarkiv, med tidigare otydlig kategorisering i uppföljningen, ingår i ett par andra sammanställningar.

Tabell 2 visar regionernas fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2020 och preliminär fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2022 till filmkulturell verksamhet samt förändring mellan åren i procent. Det är även här viktigt att notera att fördelningen 2022 är just preliminär men som framgår av tabell 2 ser det ut som att ett flertal regioner prioriterat filmkulturell verksamhet inom modellen efter 2020, med flera ökning i spannet 21–75 procent fram till 2022. Det kan jämföras med en preliminär ökning på 12,5 procent för samtliga verksamhetsområden.

Tabell 2 Filmkulturell verksamhet, fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2020 och preliminär fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2022, kronor, förändring i procent.

Region	Verksamhet	Fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2020	Preliminär fördelning av statligt och regionalt verksamhetsbidrag 2022	Förändring 2020-2022 (%)
Blekinge	Filmregion Sydost	1 485 141	2 261 544	52,3%
Dalarna	Film i Dalarna	5 107 000	8 442 000	65,3%
Gotland	Film på Gotland	2 812 024	3 082 200	9,6%
Halland	Kultur i Halland - Film	1 349 075	<i>Ej särredovisat</i>	-
Jämtland	Länskulturen - Film pool	2 237 000	<i>Ej särredovisat</i>	-
Jönköping	Film	1 100 418	<i>Ej särredovisat</i>	-
Kalmar	Filmregion Sydost	1 508 333	2 252 000	49,3%
Kronoberg	Filmregion Sydost	1 470 196	1 938 697	31,9%
Norrbottnen	Film pool Nord	4 500 948	5 165 000	14,8%
Skåne	Film i Skåne	6 410 000	7 700 000	20,1%
Sörmland	Film i Sörmland (inom Scenkonst Sörmland)	2 057 000	2 200 600	7,0%
Uppsala	Filmkonsulent-verksamhet	1 386 000	<i>Ej särredovisat</i>	-
Västerbotten	Film i Västerbotten	5 368 000	6 514 000	21,3%
Västmanland	Kulturutveckling film	1 428 000	2 999 000	110,0%
Västra Götaland	Film i Väst	6 213 000	6 570 000	5,7%
Västra Götaland	Göteborg Film festival	3 583 000	5 161 418	44,1%
Örebro	Filmkulturell verksamhet	1 539 500	2 708 576	75,9%
Östergötland	Film i Öst	2 784 473	2 636 000	-5,3%
Totalt		52 339 109	59 631 035	28,9%*

* Anm: Den totala förändringen på **28,9** procent baseras på regioner där bidragen särredovisats båda åren. Västra Götaland har ännu inte fördelat alla medel 2022 så den preliminära summan för film 2022 kan komma att öka. I Västra Götaland fördelas det även bidrag till filmkulturell verksamhet inom Förvaltningen för kulturutveckling – som inte särredovisas här. Drygt 400 tkr av Gotlands preliminära medel 2022 utgörs av utvecklingsmedel.

2.5.1. Omfattande regionala förstärkningar inför 2022

Totalt fördelade Kulturrådet 1,6 miljarder kronor i verksamhetsbidrag till regionerna i kultursamverkansmodellen och till kulturverksamheter i Region Stockholm för år 2022. Det innebär en förstärkning om nästan 100 miljoner jämfört med föregående år, vilket är ett betydelsefullt tillskott inför återstarten efter pandemin. Alla regioner inom kultursamverkansmodellen fick ta del av en generell förstärkning om nästan 5 procent baserat på föregående års bidragsnivå samt en pris- och löneuppräkning på 0,8 procent. Utöver dessa förstärkningar har Kulturrådet gjort ett antal särskilda prioriteringar mot bakgrund av Kulturrådets prioriteringsgrunder. Många regioner har ansökt och beviljats ökad statlig medfinansiering för att inkludera nya och utveckla befintliga verksamheter i kultursamverkansmodellen. Det gäller inte minst inom enskilda arkivområdet och filmkulturell verksamhet.

2.5.2. Prioriteringar, enskilda regionala arkiv

Flera regionala utvecklingsprojekt har kommit att bli permanenta. En av dessa satsningar är Enskilda e-arkivet, som under tre års tid drivits med stöd från Kulturrådets regionala utvecklingsbidrag. Enskilda e-arkivet är en portal för digitalt långsiktigt bevarande som har utvecklats av Arkiv Sörmland, Folkrorelsearkivet för Region Uppsala, Arkiv Gävleborg samt Föreningsarkivet Västernorrland. Inför fördelning av regionalt verksamhetsbidrag för 2022 har Sörmland, Västernorrland och Region Uppsala äskat om höjt verksamhetsbidrag för att införliva Enskilda e-arkivet i ordinarie verksamhet. Kulturrådet har funnit att dessa äskanden svarar väl mot bidragets prioriteringsgrunder och har beviljat höjt verksamhetsbidrag med anledning av dem. Även utökade arkivsatsningar i Region Jönköping har föranlett förstärkningar inom det regionala verksamhetsbidraget. Förstärkningen kan härledas till nyorganisering med utvecklat uppdrag för den enskilda regionala arkivverksamheten.

2.5.3. Prioriteringar, filmkulturell verksamhet

Inför 2022 har flera regioner lyft att det filmkulturella området är i behov av förstärkningar för särskilda satsningar. Inom Filmregion Sydost har Kalmar, Blekinge och Kronoberg framhållit ett behov av att bland annat utveckla infrastruktur och det interregionala samarbetet. Detta har Kulturrådet mot bakgrund av prioriteringsgrunderna funnit vara skäl till höjning av regionalt verksamhetsbidrag för respektive region. Utöver det har Region Jönköping, Halland och Västerbotten erhållit förstärkningar för utvecklat arbete inom det filmkulturella området – Region Jönköping utvecklar verksamheten inom arrangörskap, Halland utvecklar den regionala filmverksamheten med fokus på barn och unga och i Västerbotten utvecklas verksamheten Film i Västerbotten. Även Västra Götalandsregionen har fått förstärkning med anledning av att Göteborgs filmfestival från 2022 är en verksamhet inom kultursamverkansmodellen.

3. Arkiv

3.1. Riksarkivet – en statlig förvaltningsmyndighet

Riksarkivet är en av Sveriges äldsta myndigheter. Ursprunget till dagens Riksarkiv är det arkiv som växte fram inom Kungl. Majestätets kansli under Gustav Vasas styre; föregångaren till dagens regeringskansli. Genom Axel Oxenstiernas kansliordning 1618 blev Riksarkivet självständigt ämbetsorgan inom det kungliga kansliet. För att för framtiden bevara de statliga regional- och lokalförvaltningarnas arkiv skapades under åren 1899–1935 sju landsarkiv³⁶, som 2010 förenades med Riksarkivet till en myndighet. Krigsarkivet, som tillkommit 1805, införlivades med Riksarkivet redan 1995.

Myndighetens uppdrag i dag är att säkerställa samhällets arkivinformation och göra den möjlig att använda över tid. Riksarkivet förvaltar främst arkivhandlingar från den svenska statliga och regionala förvaltningen, från myndigheter och andra organ, men har även en stor del arkiv levererade från både rikstäckande och lokala föreningar, enskilda personer och godsarkiv. Riksarkivet ska även ha nationell överblick över hela arkivsektorn samt utöva tillsyn över statliga myndigheter.³⁷

3.2. Vad vi menar när vi säger arkiv – begrepp och juridik

Sedan proveniensprincipen³⁸ infördes kring sekelskiftet 1900, har "arkiv" definierats som ett avgränsat bestånd av arkivhandlingar som har skapats i en arkivbildares verksamhet. Modernt uttryckt är arkiv att betrakta som dokumenterad information som uppstår genom en kedja av sammanhängande, verksamhetsliknande aktiviteter. Arkiv i denna mening är synonymt med "arkivbestånd".

Inom arkivteorin har begreppet arkiv ytterligare två betydelser. Det kan syfta på en arkivinstitution, det vill säga en myndighet eller en enskild institution som samlar in, förvarar, bevarar, tillgängliggör och tillhandahåller de arkivbestånd som har överlämnats dit av arkivbildare. Slutligen kan det också betyda själva lokalen, där arkivhandlingarna förvaras.

Samlingar, som ibland benämns "arkiv", uppstår på ett helt annat sätt: de är resultatet av ett aktivt insamlande. De kan bestå av handlingar, trycksaker, föremål, uppteckningar av muntlig historia och andra immateriella kulturarv kring ett tema eller ämne (jämför med samlingar hos bibliotek och museer). Ett arkivbestånd har alltid en arkivbildare men för en samling kan arkivbildaren vara oklar, eftersom samlingar är konstruerade.

Arkiv som uppkommer i verksamheter som inte omfattas av tryckfrihetsförordningens (1949:105) bestämmelser om allmänna handlingar kallas *enskilda arkiv*. Enskilda arkiv, som är den sortens arkiv som ingår i kultursamverkansmodellen, omfattas inte heller av arkivlagens (1990:782) bestämmelser. Det går alltså en skarp gräns mellan enskilda handlingar och allmänna handlingar. Enskilda arkiv är, enkelt uttryckt, sådana arkiv som inte omfattas av principen om allmänna handlingars offentlighet. I juridiskt språkbruk syftar begreppet "enskild" på en fysisk eller juridisk person, det vill säga någon som inte är en myndighet eller annat offentligt organ. I många andra länder, bland annat våra grannländer, används i stället begreppet privata arkiv.

³⁶ Idag ingår verksamheten vid de tidigare landsarkiven i Riksarkivets organisation och finns i Östersund, Härnösand, Uppsala, Visby, Vadstena, Göteborg och Lund. Malmö Stadsarkiv, Stockholms Stadsarkiv och Värmlandsarkiv är Riksarkivets samarbetspartner och ansvarar för arkiven efter statliga myndigheter i respektive län/region/kommun.

³⁷ Uppdrag och ansvar framgår av arkivlagen (1990:782), arkivförordningen (1991:446) samt Förordning (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet. Enligt instruktionen 6 § får Riksarkivet ta emot arkivhandlingar från enskilda om de är "av särskild betydelse för forskning och kulturarv".

³⁸ Proveniens betyder härkomst, och proveniensprincipen innebär att handlingar som uppkommit i en arkivbildares verksamhet ska hållas samman i arkivet, och inte blandas med handlingar ur andra arkiv.

Arkivutredningens betänkande Härifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv innehåller förslag till ny arkivlag.³⁹ Förslaget innebär att enskilda arkivinstitutioner som erhåller verksamhetsbidrag av statliga medel ska tillgängliggöra och främja användningen av arkiven för att uppfylla lagens syfte; som är att främja tillgången till kulturarvet samt bidra till det demokratiska samhällets beständighet och utveckling. Enskilda arkivinstitutioner ska även uppfylla ändamålet med arkiven, som är att arkiven är en del av kulturarvet och därmed ska bevaras, struktureras och förvaltas för att tillgodose forskningens och samhällets informationsförsörjningsbehov.

Vidare föreslår Arkivutredningen att nämnda enskilda arkivinstitutioner ska lämna uppgifter om arkiv till ett nationellt arkivinformationssystem. Slutligen föreslås att den statliga arkivmyndigheten ska ge råd och vägledning till enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner i arkivspecifika frågor, till skillnad mot hur det är uttryckt idag, då Riksarkivet får ge råd och vägledning. I skrivande stund finns emellertid inga uppgifter om att en proposition kommer att läggas fram i närtid.

Arkivhandlingar från enskild verksamhet kan komma från en organisation eller ett företag. Till enskilda arkiv räknas dessutom bruksarkiv, pressarkiv, personarkiv och arkiv efter en stiftelse eller akademi. Det finns både nationella, regionala och lokala enskilda arkivinstitutioner. De stora nationella arkivinstitutionerna är främst Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB) och Tjänstemäns och akademikers arkiv (TAM-arkiv). På näringslivssidan finns Centrum för näringslivshistoria. Även kommuner, museer och bibliotek tar hand om och bevarar enskilda arkiv.

De enskilda arkivinstitutioner som ingår i kultursamverkansmodellen beskrivs i avsnitt 3.3.1.

3.2.1. Arkivens branschorganisationer och intresseföreningar

Inom arkivområdet finns flera ideella branschorganisationer och nätverk, som bevakar medlemmarnas gemensamma frågor:

- Svenska Arkivförbundet bildades 2018 av Folkrörelsernas Arkivförbund och Näringslivsarkivets förening. Svenska Arkivförbundets medlemmar är juridiska personer som bedriver arkivverksamhet för den enskilda sektorn, exempelvis för riksorganisationer inom politik, idrott, bildning och arkivinstitutioner på nationell, regional och lokal nivå. Genom opinionsbildning, kommunikation och utbildning tillvaratar Arkivförbundet medlemmarnas intressen.
- Föreningen Sveriges Länsarkivarier kan främst ses som ett professionsnätverk för de verksamhetsansvariga vid en regional arkivverksamhet. Föreningen bildades 1998 och dess syfte är att genom aktiviteter och kompetensutvecklande insatser ge medlemmarna information inom sitt område.
- Föreningen för arkiv och informationsförvaltning, FAI, är en sammanslagning av Svenska Arkivsambudet och Arkivrådet. FAI:s syfte är att främja professionell styrning av verksamhetsinformation och långsiktig informationsförsörjning samt utvecklingsarbetet inom arkiv- och dokumenthantering.
- Näringslivets Arkivråd, NLA, bildades 1957 med målet att främja rationell dokumenthantering och arkivering inom företag och organisationer. NLA verkar för utbildning och kunskapsförmedling inom dessa områden och fungerar som ett nätverk för personer som arbetar med arkiv och dokumentering.

³⁹ Härifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv (SOU 2019:58), s. 41 ff

3.3. Enskild arkivverksamhet i kultursamverkansmodellen

3.3.1. Verksamheter, organisering och lokalisering

Arkivverksamheterna har vuxit fram under lång tid och det finns stora lokala och regionala skillnader. Bakom namn som Östergötlands Arkivförbund, Arkivcentrum Dalarna, Arkiv Västmanland och Skånes arkivförbund kan det alltså dölja sig allt från ganska likartade verksamheter till väldigt olika organisationer. En skiljelinje har traditionellt sett gått mellan förenings- och folkrörelsearkiv å ena sidan, och näringslivsarkiven å den andra. Förenings- och folkrörelsearkiven fokuserar på att ge råd till och ta emot arkiv från ideella föreningar. Men flera av förenings- och folkrörelsearkiven tar numera även emot arkiv från företag inom sitt upptagningsområde. Inbland har det föregåtts av sammanslagningar med näringslivsarkiv, men det är inte alltid fallet. De rena näringslivsarkiven fokuserar däremot främst på företagsarkiv. Både förenings- folkrörelse- och näringslivsarkiven tar emot personarkiv med anknytning till ideella föreningar respektive företag.

Av de 27 arkivverksamheterna i tabell 3 tar tio emot både förenings- och näringslivsarkiv, nio enbart föreningsarkiv och fem enbart näringslivsarkiv.

Samtliga arkivverksamheter är ideella föreningar och medlemsägda, och har en region som upptagnings- och verksamhetsområde. De finansieras till stor del av offentliga bidrag (78,7 procent). Det förekommer även arkivverksamheter som är majoritetsägare i gemensamma förvaltnings- och utvecklingsbolag, som Arkivcentrum Örebro och Arkiv Västmanland som äger ett gemensamt aktiebolag för förvaltning och utveckling där depåverksamhet ingår. Andra arkivverksamheter bedriver så kallad blandad verksamhet, där man säljer konsulttjänster som en begränsad del av den ideella föreningens verksamhet, exempelvis Blekingearkivet.

Tre av verksamheterna är organiserade som paraplyorganisationer. Kalmar Läns Arkivförbund är en ideell samarbetsorganisation med syfte att främja och stödja arkivverksamhet i Kalmar län. Arkivförbundet har både enskilda och offentliga arkivinstitutioner som medlemmar samt även specialinriktade arkivinstitutioner och andra organisationer. Östergötlands Arkivförbund förmedlar kontakt till lokalt arkiv, och har ett regionalt näringslivsarkiv i Åtvidaberg, som tar emot företagsarkiv. Älvsborgsarkivet Förenings- och lokalhistoria slutligen är ett ideellt samarbetsorgan för de lokala föreningsarkiven i före detta Älvsborgs län, och har som syfte är att främja och stödja lokalarkiven i kommunerna genom exempelvis utbildningar och förmedling av kontakter.

Begreppet "arkivcentrum" avser oftast en samlokalisering, där olika arkivinstitutioner delar lokal och samarbetar. Ett arkivcentrum kan bestå av enskilda arkivinstitutioner som delar lokal med statliga, kommunala, eller regionala arkivmyndigheter och i vissa fall också andra myndigheter. Det förekommer samlokalisering mellan arkiv, museum och bibliotek, som exempelvis Norrbottens Föreningsarkiv som delar lokaler med Norrbottens museums arkiv och bibliotek, liksom Arkiv Halland som delar lokaler med arkivet vid Hallands kulturhistoriska museum. "Arkivcentrum" förekommer även som egennamn: Arkivcentrum Örebro län är en sammanslagning av det som tidigare hette Folkrörelsernas arkiv i Örebro län och Örebro läns företagsarkiv, men delar inte lokal med någon annan organisation.

Tabell 3 visar redovisade uppgifter om arkivens bestånd 2020. Det redovisade totala antalet framtagna arkivenheter minskade med cirka 40 procent under covid-året 2020 jämfört med 2019. Det totala antalet betalande medlemmar har varit stabilt. Sökbarheten i Nationella arkivdatabasen (NAD) varierade mellan 0 till 100 procent 2020 och har (för de arkivverksamheter som redovisat uppgiften) i genomsnitt ökat något jämfört med 2019.

Tabell 3. Lista över de enskilda arkivverksamheterna i kultursamverkansmodellen, vilken typ av arkiv de tar emot samt omfattning redovisade arkivalier. *Arkiv Sörmland förvarar enbart näringslivsarkiven i egna arkivlokaler. Föreningarnas material förvaras enligt överenskommelse hos kommunarkiven och antal hyllmeter redovisas av dem. Ordnings- och förteckningsarbetet utförs dock av Arkiv Sörmland för både näringslivs- och föreningsarkiven.

Region	Verksamhet	Totalt antal hyllmeter	Antal hyllmeter ordnat och förtecknat	Framtagna arkiv-volymer	Arkivbeståndets andel som är sökbar i NAD (Nationella Arkivdatabasen)	Betalande medlemmar
Blekinge	Blekingearchivet Näringsliv och föreningar	3 350	3 310	8 235	90	163
Dalarna	Arkivcentrum Näringsliv och föreningar	19 643	17 859	1 884	4	30
Dalarna	Folkrörelsearkiv Föreningar	3 128	2 002	271	Ingen uppg.	139
Gävleborg	Arkiv Gävleborg Näringsliv och föreningar	3 900	3 500	1 370	50	624
Halland	Arkiv Halland Näringsliv och föreningar	2 658	2 629	410	80	421
Jämtland	Föreningsarkivet i Jämtlands län Föreningar	1 742	1 497	448	100	459
Jönköping	Jönköpings läns folkrörelsearkiv Föreningar	3 300	2 615	200	75	152
Kalmar	Kalmar Läns Arkivförbund Samarbetsorganisation för enskilda och offentliga arkivinstitutioner	0	0	0	Ingen uppg.	35
Kronoberg	<i>Enskild arkivverksamhet redovisas tillsammans med museer av Kulturparken Småland</i> Näringsliv och föreningar	4 500	4 000	231	Ingen uppg.	91
Norrbottn	Norrbottns Föreningsarkiv Föreningar	0	0	1 646	100	256
Skåne	Skånes Arkivförbund Näringsliv och föreningar	2 865	1 507	2 142	98	284
Sörmland	Arkiv Sörmland Näringsliv och föreningar	2 000	2 549	1 672	100	255
Uppsala	Folkrörelsearkivet för Uppsala län Föreningar	1 800	1 700	843	Ingen uppg.	602
Uppsala	Företagens historia Näringsliv	382	250	65	0	51

Värmland	Föreningen Värmlandsarkiv Värmlands Företagshistoria Näringsliv	10 640	7 622	500	88	60
Värmland	Föreningsarkivet i Värmland Föreningar	3 292	2 176	1 031	67	575
Västerbotten	Folkrörelsearkivet i Västerbotten Föreningar	4 977	2 015	1 633	89	743
Västerbotten	Företagsarkivet i Västerbotten Näringsliv	2 300	2 300	82	Ingen uppg.	25
Västernorrland	Föreningsarkivet Västernorrland Föreningar	2 570	0	15 727	Ingen uppg.	331
Västernorrland	Näringslivsarkiv i Norrland (NiN) Näringsliv	2 600	2 400	17 273	95	48
Västmanland	Arkiv Västmanland Näringsliv och föreningar	4 665	1 307	627	Ingen uppg.	321
Västra Götaland	Bohusläns föreningsarkiv Föreningar	1 059	1 031	3 524	83	267
Västra Götaland	Föreningsarkivet i Sydvästra Götaland Näringsliv och Föreningar	1 850	0	151	99	168
Västra Götaland	Skaraborgs föreningsarkiv Föreningar	1 680	1 556	575	94	165
Västra Götaland	Älvsborgsarkivet Förenings- och lokalhistoria Samarbetsorganisation för enskilda arkivinst.	0	0	0	0	22
Örebro	Arkivcentrum Näringsliv och föreningar	5 909	3 737	600	0	614
Östergötland	Östergötlands arkivförbund Samarbetsorganisation för enskilda arkivinstitutioner Näringsliv	20 674	0	1 037	Ingen uppg.	146

3.4. Samtal med regioner: Enskild arkivverksamhet ur regionalt perspektiv

Nedan har vi sammanfattat noteringarna från samtalen med regionerna. Vår bedömning är, att även om vissa utsagor framfördes av flera och andra av enstaka ger de sammantaget en god bild av regionernas arbete med och syn på de enskilda arkivverksamheterna och deras roll i kultursamverkansmodellen. Frågorna som samtalen utgick ifrån skickades ut i god tid⁴⁰, vilket flera regioner uttryckte uppskattning för. Det gav

⁴⁰ Se bilaga 2.

en möjlighet att kontakta respektive arkivverksamhet för att ta reda på vissa sakfrågor samt efterhöra om dessa hade något man ville skulle framföras.

3.4.1. Arkiven i kultursamverkansmodellen – vad fungerar väl?

I samtalen med regionerna lyftes, att de ser arkiven som en fantastisk resurs för kulturlivet. Det finns ett stort allmänintresse kring de berättelser som arkiven tillhandahåller, vilket gör dem till en kulturskatt. Arkivinstitutionerna är i regel små och ofta resurssvaga, men genom kultursamverkansmodellen har arkivens roll stärkts. Sedan modellen infördes har arkivfrågorna satts på agendan regionalt. I regionala forum för kulturarvsfrågor och medie- och informationskunnighet (MIK), har arkiven mycket att bidra med. Kultursamverkansmodellen har även inneburit att arkivens finansiering blivit tryggare.

Tidigare handlade relationen mellan region och arkivverksamhet enbart om stödgivning. Genom samverkansmodellen har arkiven enligt regionerna nu blivit en tydlig del av kultursektorn, vilket lett till en professionalisering av enskilda arkivsektorn. Kultursamverkansmodellen har givit arkivverksamheterna en bredare plattform, de har kommit in i större och politiska sammanhang och de har fått en tydligt definierad roll i relation till andra konst- och kulturområden. Det har gett arkiven förbättrade möjligheter att verka ur ett helhetsperspektiv. Regionerna uppfattar att arkiven ser sig som en del av arbetet med kulturen och kulturarvet, inte enbart arkivfrågorna separat.

Arkivverksamheterna uppges vara positiva till att få vara med och genomföra kulturplanerna och vara en del av den regionala kulturpolitiken. Möjligheten till träffar har förenklats genom pandemins framtvängande av digitala möten och är nu vanligt förekommande, till exempel genom frukostmöten. Några regioner har regelbundna träffar med alla verksamheter som ingår i modellen, vilket upplevs av såväl arkivverksamheterna som regionerna som ett bra sätt att ge sammanhang. Regioner hjälper även till med att vara en kanal till kommunerna och bjuder in arkivverksamheterna till olika sammanhang. Det ökar kunskapen om arkivens verksamhet bland andra kulturinstitutioner och bland de kommunala kulturförvaltningarna.

Arkivinstitutionernas arbete är i hög utsträckning kopplat till besöksnäringen, och de har bidragit till att öka kunskapen om olika platsers historia. Även när det kommer till produktutveckling i näringslivet har arkiven bidragit.

I något fall beskrevs att regionen stödjer arkivföreningarnas arbetsgivarroll, vilket kan vara av stor betydelse när man har ideella föreningar som arbetsgivare.

3.4.2. Ambitioner

I samtalen uttrycktes olika ambitioner med arkivverksamheten i regionerna. Några regioner poängterade sin ambition om ökad samverkan. Regionen bör finnas där som en länk, men det är arkivinstitutionerna som ska samverka med varandra och med andra aktörer. Samverkan är nyckeln för exempelvis utveckling av gemensamma arbetsmetoder och utnyttjande av resurser.

Flera regioner lyfte fram den utåtriktade verksamheten. Det är ett område där det redan händer mycket i de olika regionerna, dels genom samarbete med andra aktörer, som inom pedagogiken gentemot barn och unga och skolan, dels genom att vara relevanta för konstnärligt verksamma inom olika former av berättande och inom kulturarvsarbete.

Ett tredje område handlade om att tillgängliggöra arkiven. Arkiven beskrevs som kunskapskälla och resurs för exempelvis stadsvandringar, utställningar, och källa till konstnärlig produktion inom scenkonst och litteratur. Ett tillgängliggörande av arkiven ansågs inte minst viktigt utifrån de demokratiska aspekterna av uppdraget. Utåtriktade insatser behövs för att nå unga. Källkritik-frågan lyftes som särskilt viktig i tider med "fake

news”. I detta sammanhang konstaterades att det sällan hänvisas till arkiven som källa på nätet. Det skulle kunna stärka arkiven att allmänheten får ökad kännedom om att de finns och hur de kan användas. Där menar man att arkivverksamheterna institutionerna har en central roll att spela.

3.4.3. Utmaningar

Ökad synlighet och efterfrågan är positivt, men med nya uppdrag följer ökad arbetsbelastning. I samtalen lyftes att det finns behov av kompetensutveckling, inom digitalisering eller att nå ut i skolorna. Det angavs också utmaningar vad gäller arkivens kompetens rörande hantering av personuppgifter i enlighet med GDPR.

Att hantera arkivmaterial är tidskrävande, då många områden berörs. Utöver de ordinarie arbetsuppgifterna som att skriva avtal, ordna, förteckna och tillgängliggöra arkiv, besvara förfrågningar och hjälpa forskare och medborgare till rätta, är det svårt att även hinna med att arbeta proaktivt för att hela kulturarvet ska bevaras. Det kan till exempel handla om att följa upp att nya organisationer bildats eller att kontakta invandrarföreningar och nationella minoriteter, där integritetsfrågor måste hanteras varsamt och med respekt.

En annan fråga som lyftes är att det finns stora investeringsbehov i arkivinstitutionernas lokaler, inte minst när det gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar vid publika arrangemang.

En region konstaterade att det är en ambition och utmaning att kunna ta hand om de herrelösa eller ägarlösa arkiven. Dessa saknar finansiering, vilket exempelvis kan bero på att den verksamhet som arkivbildaren drev lagts ner. Särskilt näringslivsarkiven har drabbats när det företag vars arkiv man förvaltar, får nya ägare som inte längre vill betala. Samtidigt känner man ansvar för det historiska värdet och vill bevara det för eftervärlden. Arkivinstitutionerna uppgavs vara starkt beroende av den offentliga finansieringen.

Lokalt finns ofta ett stort engagemang, men det är svårt att hitta gemensamma linjer för arkiven i regionen. Ibland kan lokalpatriotismen sätta hinder i vägen för ett gemensamt arbete, enligt samtalen. Historikern, att arkiven inte ingått i regionens ordinarie verksamhetsområden, skapar fortfarande problem. En region beskrev hur arkivinstitutionerna i regionen i viss mån har en egen kultur, "arkivkulturen", där verksamheten skedde i en egen "bubbla". Roll och engagemangsnivå för arkivfrågorna skiljer sig stort mellan olika kommuner.

Verksamhetsmässigt behöver arkivens roll utvecklas för att bättre spegla samhället i stort, i historieskrivning och bevarande. Samtidigt är det en utmaning att både förvalta och lyfta samhällsrelevansen. Uppföljningen i kultursamverkansmodellen har av de flesta regioner upplevts som svår, det är inte lätt att till exempel mäta främjande verksamhet.

Vissa upplever vattentäta skott mellan arkiv och forskning. Från arkivens sida upplever man det svårt att få del av forskningsmedel.

En region beskrev kultursamverkansmodellen som ett "mischmasch" av myggor och elefanter. Arkiven ses som "myggor" men ska gå in i modellen på samma villkor som "elefanterna" till exempel scenkonsten, och lämna in ansökningar och redovisningar trots avsaknad av samma resurser, vilket leder till obalans. Samtidigt är det givande att få träffa de stora elefanterna och få vara med på samma villkor, för att på så sätt kunna hitta vägar till samverkan.

Under samtalen framkom också önskemål om att staten behöver tydliggöra vad som är bevarandevårt utifrån till exempel viktiga samhällsfrågor och för nationen. För att det ska ske behövs en samverkan på flera nivåer, arkiven upplevs inte kunna göra det själva.

3.4.4. Särskilda utmaningar kring E-arkiv och digitalisering

En särskild utmaning är de stora investeringsbehoven i digitaliseringen, digitiseringen och den så kallade e-arkivfrågan. Regionerna var överens om att bevarandet av elektronisk information är dyrare än papper, och att det därför behövs mer resurser för att lösa utmaningen med det elektroniska långtidsbevarandet: Det är så arkiven främst kommer att nyttjas i framtiden. Digitaliseringen av arkiven ansågs inte minst vara viktig ur ett demokratiperspektiv. Att hitta former för och resurser till lagrande ansågs därför centralt. Arkivinstitutionerna, menade man, klarar inte att göra detta själva.

I sammanhanget lyftes att det finns ett kunskapsunderskott gällande behov och kostnadsbild bland beslutsfattare, och att insatser behövs för att få politiker att förstå arkivens roll i dagens informationshantering.

Ett annat problem är att arkivinstitutionerna har olika synsätt på hur de vill göra med digitaliseringen. Flera regioner lyfte att det är svårt för regionerna att stötta arkiven i den här frågan. Ett upplevt problem var att det finns så många olika system för elektroniskt långtidsbevarande. Därför efterfrågades nationella samlösningar, statligt stöd och en kraftsamling för digitaliseringen. Det påpekades att det finns interregionala satsningar att utgå från, och de regionala enskilda arkivinstitutionerna behöver hjälpas åt - gärna tillsammans med Riksarkivet.

Kommunerna har i flera fall tagit tag i e-arkivhanteringen, men det finns exempel på att de valt olika tekniska lösningar, utan att ha förankrat detta med arkivinstitutionerna och/eller övriga kommuner i regionen. Det kan vara svårt för de enskilda arkivinstitutionerna att göra sin röst hörd, när det finns andra behov och syften från andra aktörer.

Bekymmersamt är också det audiovisuella kulturarvet; ljud och bild/film riskerar att försvinna när material bryts ned.

3.4.5. Interregional samverkan

Interregional samverkan pågår idag kring till exempel elektroniskt långtidsbevarande, tillgängliggörande av arkiv, det samiska området samt arkivpedagogik. Samtidigt lyftes att arkivinstitutionerna har en svag struktur, vilket försvårar möjligheten till samarbete och utvecklingsarbete. Även om det skulle behövas av ekonomiska skäl. Men det finns också risker med interregionala samverkansprojekt eftersom samverkan i sig kan innebära en sårbarhet. Förändring i en verksamhet får konsekvenser för övriga då samfinansiering riskerar att minska vid sparkrav.

Mellan några regioners arkivverksamheter har man redan ett nära nationellt samarbete, och möts en gång i månaden. I samtalen gavs exempel på att man bjudit in företrädare för arkivverksamheterna för att få mer kunskap, man lär av varandra och samarbetar. Fokus ligger på tillgänglighet, digitalisering och pedagogik. Man tillsätter också beredningsgrupper kring vissa frågor, såsom kulturarvsuppdragen. Det har dock ännu inte skett kring arkivverksamheterna.

En region menade att det har varit svårt att få till samverkan mellan arkiven inom regionen, och att den interregionala samverkan är ännu svårare. Andra i samtalet påpekade att det är i de olika nätverken man lyfter problemen och det är också där man hittar vägarna till regional samverkan.

3.4.6. Nationella arkivdatabasen (NAD)

Den Nationella arkivdatabasen (NAD) är Riksarkivets ansvar och hör egentligen inte till kultursamverkansmodellens område.⁴¹ Någon konstaterade när frågan lyftes, att för regionalpolitiken tenderar det kulturpolitiska uppdraget (pedagogiskt arbete, förmedling, det utåtriktade) vara högre prioriterat än NAD.

Flera regioner påpekade att NAD är ett relevant verktyg som fungerar som infrastruktur kring vem som förvarar vilket arkiv och ett bra sätt att tillgängliggöra arkivbildarna. Men förenklingar krävs för att hitta effektiva arbetssätt, nu är det många moment i arbetssätt och hantering av data. Integrering, påpekade man, behöver underlättas. Idag är det komplicerat att exportera arkivförteckningar till NAD och databasen är inte kompatibel med förteckningsprogram på marknaden, vilket kan innebära att informationen inte förs över.

3.5. Regional enskild arkivverksamhet i siffror

3.5.1. Årliga bidrag 2010–2020 – arkiv

De årliga statliga och regionala bidragen till arkiven inom kultursamverkansmodellen har ökat stadigt mellan 2010–2020, se figur 1. Under 2020 beviljades 42 324 000 kronor i årliga statliga och regionala bidrag till arkivverksamheter.

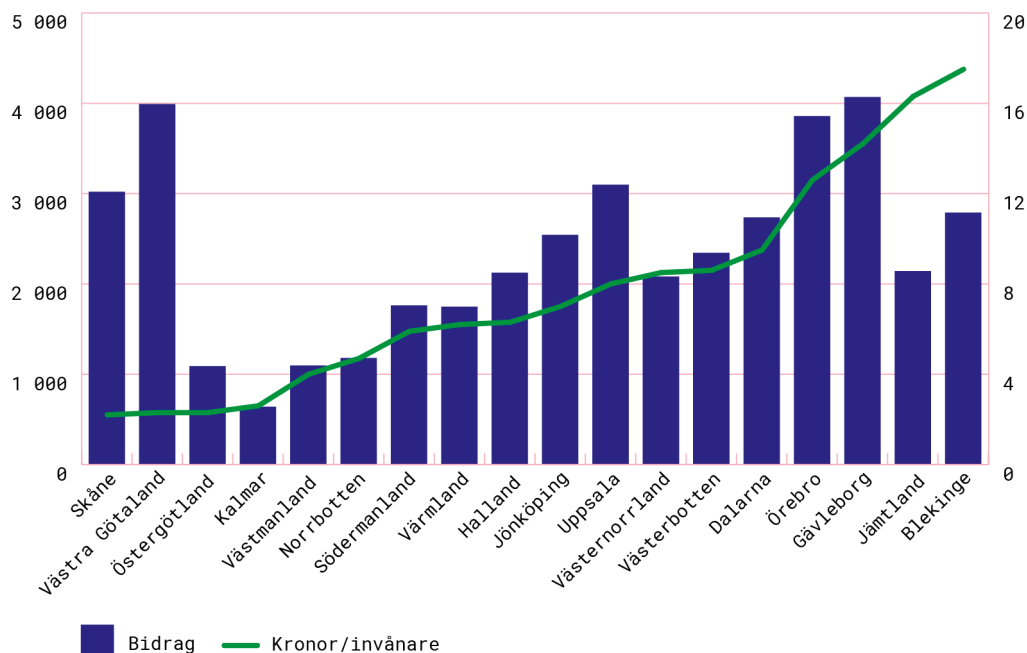

Figur 1. Årliga statliga och regionala bidrag till regional enskild arkivverksamhet 2010–2020, tkr, (fasta priser).

Figur 2 visar hur stora de statliga och regionala årliga bidragen var 2020 samt hur stora bidragen var sett till regionernas invånarantal. De regioner där arkivverksamheterna fått störst bidrag är Gävleborg, Västra Götaland och Örebro. Sett till bidrag per befolkningsstorlek har dock arkiven i Blekinge och Jämtland fått störst bidrag med 17,5 respektive 16,3 kronor per invånare. Skåne, Västra Götaland och Östergötland har

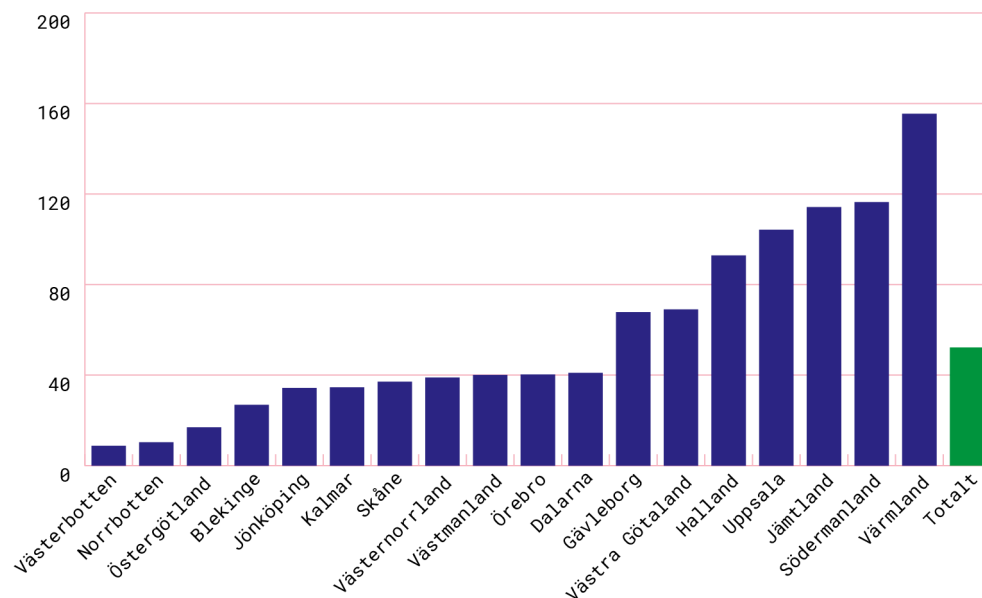
⁴¹ NAD är tänkt att fungera som sökmedel för att man ska hitta var arkiven från både den offentliga och från den enskilda arkivsektorn finns. För att detta ska fungera är det nödvändigt att informationen matas in i databasen. Antal arkivposter som matats in i databasen redovisas årligen i Kulturdatabasen, som Kulturanalys ansvarar för.

fördelat minst bidrag till arkivverksamhet i förhållande till invånarantal med 2,2–2,3 kronor per invånare.

Figur 2. Årliga statliga och regionala bidrag till arkivverksamhet. Bidrag i tkr respektive kronor per invånare, 2020. Riksarkivets verksamhet i Visby tar emot enskilda arkiv för Gotlands län och finansieras/redovisas inte inom ramen för kultursamverkansmodellen. I Kronoberg redovisas arkiv tillsammans med museer av Kulturparken Småland.

Figur 3 visar utvecklingen av årliga bidrag för regional enskild arkivverksamhet i fasta priser per region och totalt. Den region som sett störst procentuell ökning i årliga statliga och regionala bidrag är Värmland med en ökning på 155,5 procent. Den genomsnittliga ökningen av statliga och regionala bidrag mellan 2010 och 2020 var 52,2 procent.

Figur 3. Arkivverksamhet. Procentuell förändring per region mellan 2010 och 2020 i årliga statliga och regionala bidrag. Gotland och Kronoberg saknar data. Riksarkivets verksamhet i Visby tar emot

enskilda arkiv och finansieras/redovisas inte inom ramen för kultursamverkansmodellen. I Kronoberg redovisas arkiv tillsammans med museer av Kulturparken Småland.

3.5.2. Intäktsfördelning 2020 – arkiv

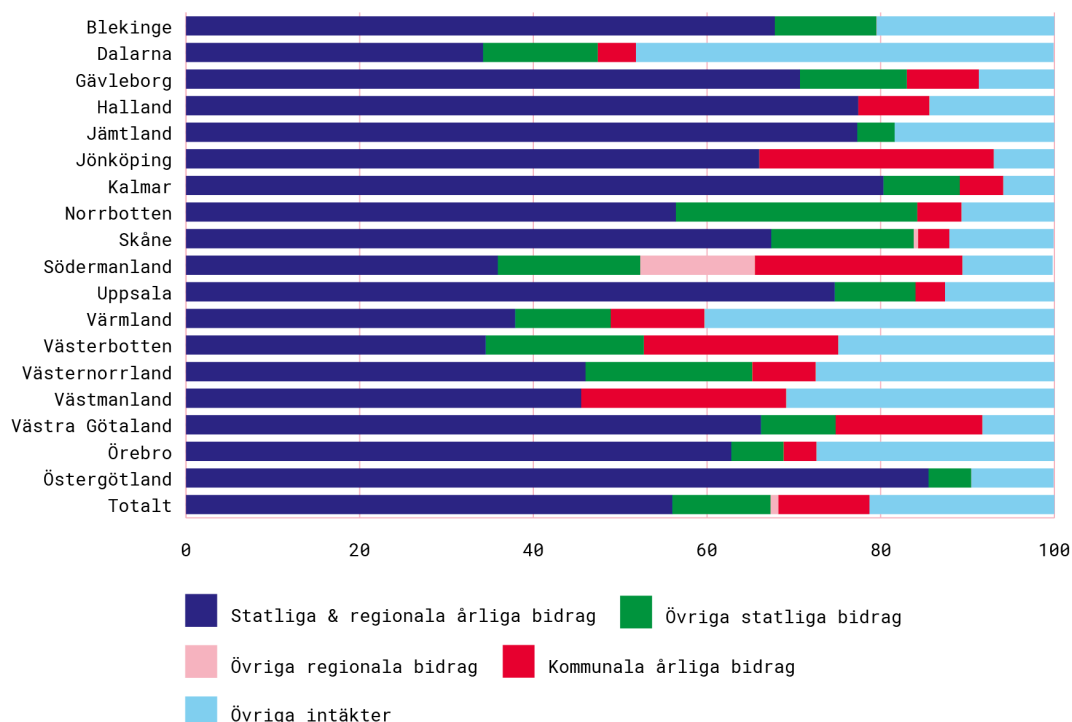
Figur 4 visar att i genomsnitt 56,1 procent av intäkterna inom arkivområdet utgjordes av statliga och regionala årliga bidrag. Kommunernas årliga bidrag till arkivområdet uppgick till 10,5 procent av de totala intäkterna. Andelen redovisade totala offentliga medel uppgick till 78,7 procent.

I regionerna varierade de statliga och regionala årliga bidragens andel av de totala intäkterna från 34,2 procent i Dalarna, som redovisat en hög andel verksamhetsintäkter (övriga intäkter) till 85,5 procent i Östergötland.

Den redovisade andelen kommunala årliga bidrag av de totala intäkterna varierade mellan 0 procent i två regioner till 27 procent i Jönköping.

För arkivområdet redovisades inga EU-medel, däremot en hög andel övriga statliga bidrag på 11,3 procent (jämfört med 6 procent totalt för kultursamverkansmodellens verksamheter). De övriga statliga bidragen inom arkivområdet utgjordes bland annat av lönebidrag.

Andelen redovisade övriga intäkter uppgick till totalt 21,3 procent, men varierade mellan 5,9 procent i Kalmar (vilket sannolikt beror på att Kalmar läns arkivförbund är en samarbetsorganisation utan egen arkivdepå) till 48,1 procent i Dalarna.

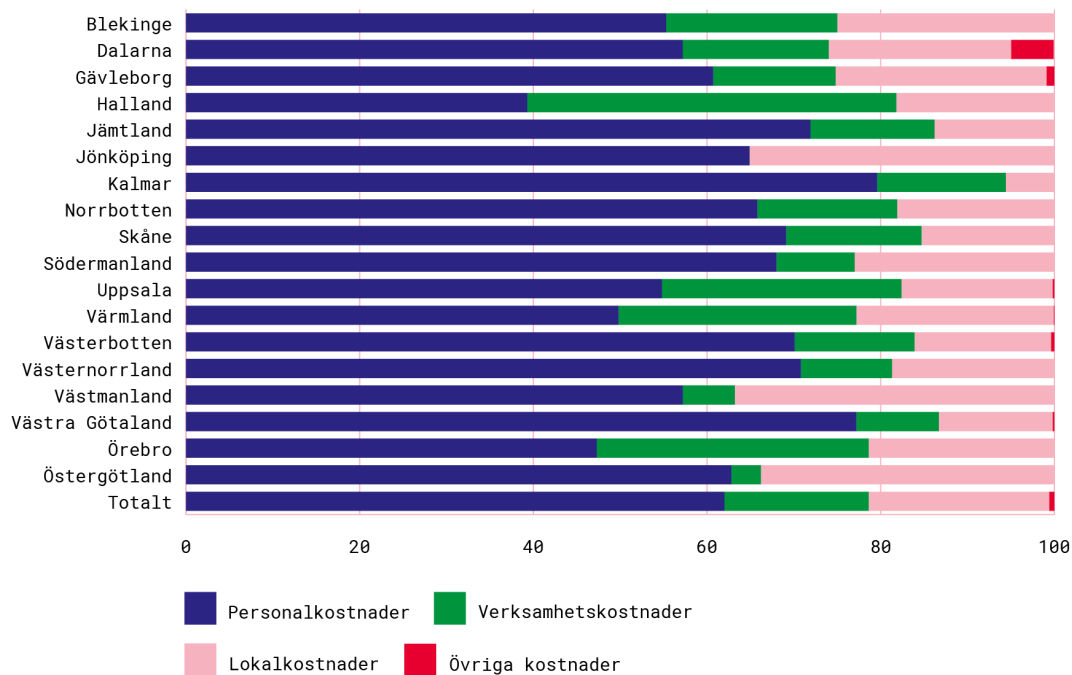
Figur 4. Arkivverksamhet. Intäkter totalt per region för de verksamheter som respektive region redovisar, 2020, procent av de totala intäkterna.

3.5.3. Kostnader för arkiv

De totala kostnaderna som redovisats för arkivområdet var 68 178 tkr för 2020, en viss minskning jämfört med 74 881 tkr 2019. Av de totala kostnaderna 2020 var 62 procent personalkostnader, 16,6 procent verksamhetskostnader, 20,8 procent lokalkostnader och

0,6 procent övriga kostnader (figur 5). Under covidåret 2020 har verksamhetskostnaderna minskat med 2,5 procentenheter jämfört med 2019 – och de flesta arkivverksamheter ser ut att ha tagit med sig goda resultat (intäkter minus kostnader) från 2020 in i 2021.

Jämför vi de olika regionernas kostnader inom arkivområdet har Kalmar och Västra Götaland störst andel personalkostnader, medan Halland har störst andel verksamhetskostnader.

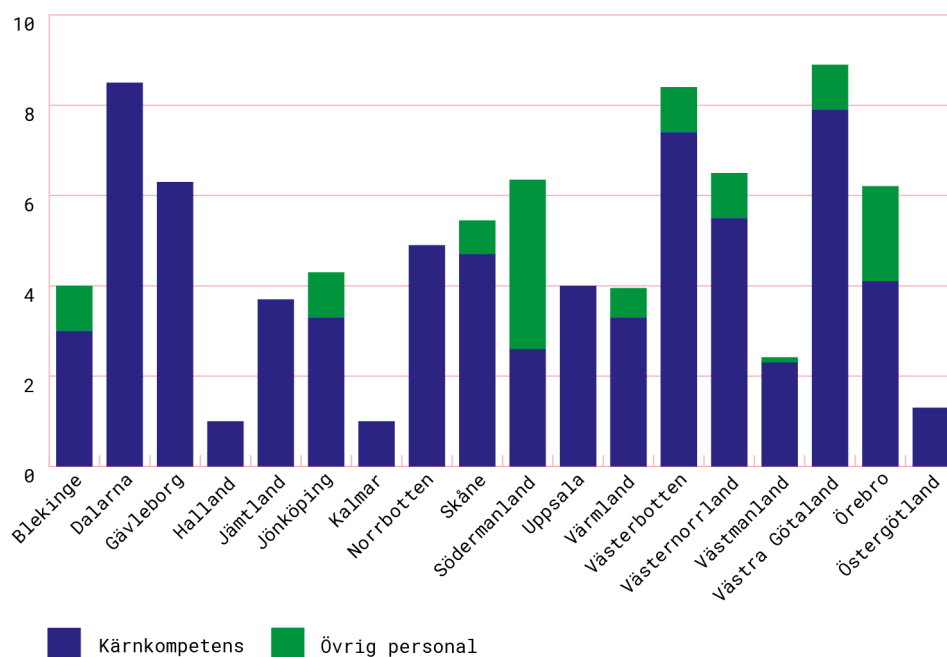

Figur 5. Arkivverksamhet. Kostnader totalt per region för de verksamheter som respektive region redovisar, 2020, procent av de totala kostnaderna.

3.5.4. Personal 2019 och 2020 – arkiv

Totalt rapporterade regionerna att 87 årsarbetskrafter utförts inom regional enskild arkivverksamhet 2020. Motsvarande antal för 2019 var 94. Antal årsarbetskrafter som utgjordes av kärnkompetens uppgick år 2020 till 75 medan övrig personal uppgick till 12

årsarbetskrafter (figur 6). Av de totala årsarbetskrafterna utgjorde kvinnor 64,5 procent år 2020. Denna andel har varit stabil över tid.

Figur 6. Arkivverksamhet. Antal årsarbetskrafter per region 2020, uppdelat på kärnkompetens och övrig personal.

3.5.5. Utvecklingsbidrag till arkivverksamheterna

Tabell 4 visar Kulturrådets fördelning av utvecklingsbidrag⁴² till arkivverksamhet 2018–2021. I kolumnen längst till höger framgår arkivområdets andel av Kulturrådets totala fördelning av utvecklingsbidrag respektive år – i genomsnitt 3,3 procent sett över de fyra åren. Vilket motsvarar en något större andel jämfört med arkivområdets andel av verksamhetsbidragen i kultursamverkansmodellen som grovt räknat legat runt 1,5 procent under de fyra åren.

Fem av de tolv projekten handlar om e-arkivering och digitalisering, två om demokrati, det ena med inriktning på sydsamiska. Två vill undersöka genusperspektiv och två handlar om arkivpedagogik. Sex av de beviljade projekten har utförts av Norrlandsregionerna.

Tabell 4. Arkivprojektens samlade utveckling 2018–2021, antal ansökningar, antal beviljade ansökningar, beviljat bidrag och arkivområdets andel av totala beviljade utvecklingsbidrag

	Antal ansökningar	Antal beviljade ansökningar	Beviljat bidrag, kronor	Andel av Kulturrådets totala beviljade bidrag
2018	9	4	970 000	3,9%
2019	9	3	870 000	2,6%
2020	6	4	1 170 000	3,4%
2021	6	4	1 120 000	4,0%
Totalt	30	15	4 130 000	3,3%

⁴² Utvecklingsbidrag inom kultursamverkansmodellen beskrivs i avsnitt 2.2.

Tabell 5 redovisar beviljade arkivprojekt 2015–2021 som berör regional enskild arkivverksamhet.

Tabell 5. Beviljade regionala arkivprojekt 2015–2021

År	Organisation	Beskrivning	Beviljat belopp		
2015–2016	Arkiv Västmanland	Innovativ arkivsamverkan: samverkansutveckling med Arkivcentrum Örebro	500 000		
2016–2017	Föreningsarkivet i Jämtlands län	Demokrati, dialog och delaktighet - om vägar in i arkivet	155 000		
2016–2018	Arkiv Sörmland	ARKI-VERA-ARKI-VUNGA: insamling och arkivering av ungas digitala minnen.	900 000		
2016	Företagsarkivet i Westerbotten	Kvinnor i norrländskt näringsliv: att stärka medvetenheten om kvinnors betydelse för den socioekonomiska utvecklingen i en region	150 000		
2017	Föreningsarkivet i Jämtlands län	Sydsamiska röster - ett arkivprojekt för demokrati och minne	170 000		
2017	Folkrörelsearkivet för Uppsala län	Nationell e-arkivlösning enskilda arkiv: en förstudie	1 000 000		
2017	Föreningen Folkrörelsearkivet för Uppsala län	Digitalisera kulturarvet 2: Alvin, Dag och Aftonidningen	250 000		
2017	Företagsarkivet i Westerbotten	Med Genus i Norrländsk Företagshistoria	550 000		
2018–2020	Föreningsarkivet i Jämtlands län	På plats i hela länet: etablera former för arkivens närvaro lokalt i länet i samarbete med lokala mötesplatser och arrangörer	360 000		
2019–2021	Arkiv Sörmland	WWW.ENSKILDAARKIVET.SE : e-arkivmodul för enskilda regionala arkiv i Sörmland, Västernorrland och Region Uppsala	1 100 000		
2020–2021	Skånes Arkivförbund, Skånes hembygdsförbund, Regionmuseet Kristianstad, Trelleborgs museum,	På varje plats - kulturpedagogik för barn och unga i Skåne	600 000		
2021	Föreningsarkivet i Jämtlands län	Det digitala som medel, inte mål: dokumentation och utveckling av metoder kring digitalt utanförskap	120 000		
Totalt			5 855 000		

4. Film

4.1. Stiftelsen Svenska Filminstitutet

Stiftelsen Svenska Filminstitutet bildades 1963. Den svenska filmpolitiken reglerades och finansierades under åren 1963–2016 genom filmavtal, som omförhandlades ungefär vart femte år. Filminstitut eller motsvarande organisation för den statliga filmpolitiken finns idag i så gott som alla europeiska länder. Avtalsformen var unik för Sverige, men i flera andra länder finns punktskatter eller statliga avgifter på exploateringen av film som återförs till den stödgivande organisationen.

I dag finns uppdraget definierat i filmpropositionen⁴³ och årliga riktlinjer.⁴⁴ Verksamheten finansieras sedan 2017 genom statliga medel. År 2021 uppgick Filminstitutets intäkter till 1 196 674 000 kronor. Av dessa medel fördelades 541 670 000 kronor i produktionsstöd. Till distribution, visning och lansering av film fördelades 470 518 000 kronor.⁴⁵

Filminstitutets styrelse utses av regeringen. Filminstitutet bevarar och tillgängliggör det svenska filmarvet, verkar för att barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild, stödjer produktion, distribution och visning av värdefull film samt representerar den svenska filmen internationellt.

4.1.1. Framväxten av regional filmkulturell verksamhet

Regional filmverksamhet började växa fram i början av 1990-talet med stöd från Svenska Filminstitutet. 1997 beslutade riksdagen att införa ett "särskilt stöd till regionala resurscentrum för film och video" som Filminstitutet skulle fördela. Det kom att dröja till 2001 innan den regionala strukturen var komplett; då sökte och fick Jönköpings och Gävleborgs län stöd för första gången. Eftersom Blekinge, Kalmar och Kronoberg har en gemensam regional filmverksamhet, är de totalt 19 till antalet. För de regioner som var tidigt ute fanns helt andra möjligheter att expandera innan anslaget slutade öka. Detta är historiska skillnader som fortfarande märks mellan regionerna.

Stödets syfte var att stärka den regionala filmverksamheten, särskilt med inriktning mot barn och unga. Regionens ekonomiska motprestation skulle vara minst lika stor som stödet. I riktlinjerna angavs att stödet kunde användas till att initiera, samordna och utveckla kommunernas filmpedagogiska verksamhet i skola och på fritid, till att främja spridning och visning av kvalitetsfilm, i synnerhet på biograf, och till att stödja talangutveckling och växthusverksamhet med tonvikt på unga filmskapare. I viss begränsad utsträckning kunde stödet därutöver användas till utveckling av kort- och dokumentärfilmsproduktion.

Det regionala nätverket var redan från början en strategi för Filminstitutet att nå ut lokalt, för att stärka filmkulturellt arbete för barn och unga, bevara biografstrukturen, säkra ett brett filmutbud och att utveckla talang och filmskapande i hela landet. Via stödgivning och uppföljning hade Filminstitutet också stort inflytande över verksamhetens inriktning och utveckling och Filminstitutet arrangerade regelbundet nätverksträffar för inspiration och fortbildning.

4.1.2. Regionala produktionscentrum

Inom ramen för det filmavtal som styrde en stor del av Filminstitutets verksamhet fram till 2017, infördes i 2000 års avtal ett stöd till regionala produktionscentrum, då tre till antalet: Film i Väst, Film pool Nord och Film i Skåne, senare även Filmregion Stockholm-

⁴³ Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik. Proposition 2015/16:132.

⁴⁴ Riktlinjerna framgår av Kammarkollegiets regleringsbrev. Eftersom Svenska Filminstitutet i inte är en myndighet utfärdas inte regleringsbrev.

⁴⁵ Svenska Filminstitutets resultatredovisning 2021, s. 61 f.

Mälardalen. Stödet skulle ge förutsättningar att bygga upp en infrastruktur för filmproduktion och samproduktionsfonder i olika delar av landet.

4.2. Det filmpolitiska området idag

Sedan 2017 har Sverige en nationell filmpolitik som är statligt finansierad och en integrerad del av den svenska kulturpolitiken. Vägledande för filmpolitiken är sju nationella mål, som Sveriges riksdag beslutade om i juni 2016:

- Utveckling och produktion av värdefull svensk film sker kontinuerligt och i olika delar av landet.
- Allt fler ser värdefull film som sprids och visas i olika visningsformer i hela landet.
- Filmavet bevaras, används och utvecklas.
- Svensk film sprids alltmer utomlands och kvalificerat internationellt utbyte och samverkan sker på filmområdet.
- Barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild och ges möjligheter till eget skapande.
- Jämställdhet och mångfald präglar filmområdet.
- Filmen bidrar till att stärka yttrandefriheten och det offentliga samtalet.⁴⁶

Förutsättningarna för produktion av film har successivt förändrats. I regionerna leder framgångsrika satsningar på talanger fram till professionella filmskapare som regionen vill behålla i sitt system. För befolkningen, filmpedagogisk verksamhet och visningsaktörer är det vitaliserande med professionell film skapad i närmiljön. Likaså är ett av de nationella filmpolitiska målen att det kontinuerligt ska utvecklas och produceras värdefull film i olika delar av landet. Kostnaderna för filmproduktion har ökat medan Filminstitutets stöd inte gjort det, så producenterna måste söka finansiering från många olika håll och även mindre belopp kan ha betydelse. Samtidigt tillåter tekniken att spela in till och med långfilm med en mobilkamera och det finns nya kanaler för spridning och visning. Systemet är i omvandling, och påverkas även av kapitalstarka streamingtjänster som själva finansierar film och tv-drama. Det råder just nu brist på filmarbetare på grund av den ökade produktionen. Vilken den offentligas roll är och bör vara i den här situationen är en fråga som diskuteras.

4.2.1. Nytt produktionsincitament har potential att stärka filmen

Utöver statliga bidrag till filmproduktion och filmkulturellt främjande arbete har filmbranschen länge pekat på behov av ytterligare stöd. Detta lyfts till exempel upp i Återstartsutredningens betänkande⁴⁷ som beskriver att covid-19-pandemin fört med sig ökade kostnader i filmproduktion i kombination med minskade intäkter. Enligt Filminstitutet har pandemin urholkat bolagen från ett redan utsatt läge⁴⁸. Precis som många andra anslag för statliga bidrag inom kulturområdet saknar Filminstitutets stöd årlig uppräknings. Som nämns ovan (se avsnitt 4.2) har filmproduktionskostnaderna stigit i flera år samtidigt som snittbudgeterna för film inte ökat. Konsekvensen är urholkade budgetar för filmprojekt och en risk för sämre kvalitet på sikt. En anledning till de ökade kostnaderna är ett stigande löneläge, delvis till följd av att antalet kompetenta och tillgängliga filmarbetare successivt krymper när många produktioner förläggs utomlands för att ta del av andra länders produktionsincitament. Incitament för produktion av film och tv finns i dag i många europeiska länder vilket skapat en snedvriden konkurrens.⁴⁹

I maj 2022 skickade regeringen ut ett av filmbranschen länge efterlängtat förslag till produktionsincitament på remiss som gäller produktion av spelfilm, dokumentärfilm,

⁴⁶ Regeringens proposition 2015/16:132 Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik

⁴⁷ Från kris till kraft. Återstart för kulturen (SOU 2021:77), s. 105ff.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

dramaserie eller dokumentärserie och föreslås hanteras av Tillväxtverket. Det omfattar 100 miljoner kronor per år, permanent från och med 2022⁵⁰. Rabatten på produktionsutgifterna föreslås ligga på 25 procent. Produktionsincitamentet ska både gynna film- och tv-området och bidra till regional tillväxt genom att göra Sverige mer attraktivt för stora produktioner, såväl internationella som svenska. Rabatten är också tänkt att gynna kompetensöverföring till nya generationer filmskapare. Förslaget inklusive de villkor som är kopplade till stödet har remitterats och remissinstanserna ska lämna in sina svar senast den 8 augusti 2022.

4.3. Filmkulturell verksamhet i kultursamverkansmodellen

4.3.1. Verksamheter, organisering och lokalisering

Tabell 6 presenterar de filmverksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen och vilken organisationsform de har.

Drygt hälften av de regionala filmverksamheterna, 13 av 20, ingår i regionens kulturförvaltning, som egen enhet eller tillsammans med annan konsulentverksamhet och ibland scenkonstproduktion. För regionerna Blekinge, Kalmar och Kronoberg är Filmregion Sydost utförare av den regionala filmverksamheten, organiserad som ideell förening. Bolagsformen förekommer också, i Västernorrlands Scenkonstbolag, Film i Skåne och Filmregion Nord. Bolagsformen ger bättre möjligheter till samproduktioner, vilket är ett skäl till att Film i Dalarna också kommer att organiseras på det sättet.⁵¹

Samtliga 19 regionala filmverksamheter är medlemmar i intresseföreningen Filmregionerna som har arbetsgrupper med fokus på de olika huvudområdena, barn och unga, visning/spridning och talang och produktion. Filminstitutet arrangerar fortfarande regionala nätverksträffar med olika teman, nu i samarbete med föreningen Filmregionerna. Nätverket uppfattas som en styrka för området, jämfört med andra konstområdets organisering och även ur ett internationellt perspektiv. Filmregionerna arbetar för att stimulera utveckling och underlätta interregionala och nationella lösningar.

⁵⁰ Stöd till produktion av audiovisuella verk, Promemoria Ku2022/00908, Regeringskansliet, Kulturdepartementet.

⁵¹ I region Stockholm har filmverksamheten delats upp. Produktion och talangutveckling ligger i Film Stockholm AB, medan den främjande verksamheten fortsatt är en del av den regionala kulturförvaltningen.

Tabell 6. Lista över de filmkulturella verksamheter samt organisationsform

Region	Verksamhet	Organisering
Blekinge	Filmregion Sydost (tillsammans med Kalmar och Kronoberg)	Ideell förening
Dalarna	Film i Dalarna, AB	Helägt av regionen från 1 april -22
Gotland	Film på Gotland	Region Gotland, Länsinstitution
Gävleborg	Film redovisas tillsammans med dans, musik, bibliotek, konst/kultur och hemslöjd av Kulturutveckling Kultur Gävleborg	Enhet Kulturutveckling
Halland	Film redovisas tillsammans med teater, dans, musik, bibliotek, konst/kultur och hemslöjd av Kultur i Halland	Kultur i Halland avd Konst och kultur
Jämtland	Filmpool Jämtland-Härjedalen	Kultur Jämtland Härjedalen, enhet Kulturutveckling
Jönköping	Region Jönköping	Regionen Kulturutveckling
Kalmar	Filmregion Sydost (tillsammans med Blekinge och Kronoberg)	Förening
Kronoberg	Filmregion Sydost (tillsammans med Blekinge och Kalmar)	Förening
Norrbottnen	Filmpool Nord	AB ägt av regionen och kommuner
Skåne	Film i Skåne AB	Finansierat av Business Region Skåne och Region Skånes kulturnämnd
Skåne	Särskild satsning 2018: Handlingsplan film	
Sörmland	Film i Sörmland/Scenkonst Sörmland	Film i Sörmland/Scenkonst Sörmland
Uppsala	Filmkulturell verksamhet i Uppsala län	Kulturutveckling - film och rörlig bild
Värmland	Film redovisas tillsammans med dans, bibliotek, konst/kultur och hemslöjd av Region Värmland	Avdelningen för kulturutveckling
Västerbotten	Film Västerbotten	Regional främjandeverksamhet
Västernorrland	Film redovisas tillsammans med teater, dans och musik av Scenkonst Västernorrland	AB ägt av regionen och Sundsvalls kommun
Västmanland	Kulturutveckling – film	Regionen
	Film i Väst	AB ägt av regionen
Västra Götaland		Film ingår även tillsammans med andra verksamheter i Förvaltningen för kulturutveckling. Även Kulturakademien och Kulturungdom arbetar med filmkulturell verksamhet.
Örebro	Filmfrämjande	Region Örebro län
Östergötland	Film i Öst	Regionen - enheten för kultur

4.3.2. Främjande på tre ben

Den filmkulturella verksamheten i kultursamverkansmodellen består framför allt i den främjande verksamhet som bedrivs av filmkonsulenterna i regionerna. De har en stödjande roll, gentemot filmskapare men även mot biografer och andra filmvisningsarrangörer och pedagoger.

De verksamhetsområden som angavs i Filminstitutets stöd till regionala resurscentrum för film och video är inte längre styrande för verksamheterna, men fortfarande tydligt urskiljbara i dagens regionala filmverksamheter:

- Filmpedagogik med inriktning mot barn och unga
- Visning/spridning av film
- Talangutveckling och produktion

Med ett par undantag ägnar sig de regionala filmverksamheterna åt alla tre områdena. Det minst utvecklade är generellt visning/spridning av film.

Respektive område beskrivs nedan.

4.3.2.1. Filmpedagogik med inriktning mot barn och unga

Filmpedagogik med inriktning mot barn och unga handlar ofta, men inte alltid, om att utveckla film i skola, såsom skolbio, eget skapande för eleverna och fortbildning för pedagoger. Nästan alla regioner har med växande efterfrågan slutat att själva tillhandahålla filmpedagoger, utan förmedlar kontakt till verksamma filmpedagoger. Förskolan är också en målgrupp, med liknande verksamhet. De senaste åren har regionerna alltmer arbetat för att initiera och utveckla film i kulturskolan, genom rådgivning, förmedling av pedagoger, fortbildning och teknikutlån. I några regioner utvecklas också film inom kommunal fritidsverksamhet och biblioteksverksamhet. Ungas egna skapande uppmärksammas på regionala filmfestivaler som fungerar som uttagning till den nationella filmfestivalen för ung film, 16–26 år, Novemberfestivalen i Trollhättan. Regionerna hjälper också kommunerna att söka Filminstitutets stöd till filmkulturell verksamhet för barn och unga och Kulturrådets olika stöd till Skapande skola och till utveckling av kulturskolan. Vissa regioner fördelar också egna mindre stöd till filmpedagogisk verksamhet.

4.3.2.2. Visning/spridning av film

Visning/spridning av film innebär allt från rådgivning till biografier om hur de kan söka Filminstitutets olika biografstöd, till regionala biografnätverk och fortbildningsinsatser kring till exempel marknadsföring, eller bidrag till att delta i utbildning som andra arrangerar. Området kan också handla om distribution av regionalt producerad film och stöd till breddat filmutbud genom filmfestivaler och filmklubbar. Vissa regionala filmverksamheter står själva som producenter av filmfestivaler.

4.3.2.3. Talangutveckling och produktion

Samtliga regioner jobbar med talangutveckling, själva och/eller tillsammans med andra regioner. Talanger är vanligen unga personer, men kan också vara äldre som är nya inom konstformen. Flera olika program ger deltagarna möjlighet att utvecklas genom föreläsningar, workshops och utbyte med andra deltagare. Programmen kan ha olika inriktning på kort- och lång spelfilm, dokumentär film eller filmproduktion. De regionala filmverksamheterna kan också erbjuda teknicklån, kurser, coachning och mentorer, inte bara till talanger utan också till yrkesverksamma. Större branschmötesplatser kan arrangeras i anslutning till filmfestivaler, men även mindre träffpunkter som filmfrukost och filmfika erbjuds i många regioner.

Inom talangutveckling och produktion är möjligheterna att finansiellt stötta filmproduktioner väldigt olika. I några regioner med samproduktionsfond finns också en filmkommissionsverksamhet, som jobbar för att attrahera filmproduktioner.

4.3.2.4. Övrig verksamhet

Verksamhet som faller utanför de tre huvudområdena är till exempel Noomaraton, en filmtävling på tid, öppen för alla utifrån givna förutsättningar. De filmpolitiska målen från 2017 lyfter inte specifikt *alla* medborgares filmskapande, men rymmer i de kulturpolitiska målen som talar om allas möjlighet att utveckla sina skapande förmågor. Några regioner

har också börjat inrikta sig på målgruppen äldre, både genom regionala filmpaket för äldreboenden och filmworkshops för äldre.

Särskilda insatser görs eller har gjorts för att öka jämställdhet och breddad representation. Nationella minoriteter uppmärksammas i ett fåtal regioner genom särskilda satsningar riktade till filmskapare, barn och unga eller filmvisningar på nationella minoritetsspråk

En handfull regioner har mer djupgående internationella kontakter och samarbeten. Endast enstaka arbetar med film som kulturarv.

4.4. Samtal med regioner: Det filmkulturella ur regionalt perspektiv

Nedan har vi sammanfattat noteringarna från samtalen med regionerna. Vår bedömning är, att även om vissa utsagor framfördes av flera och andra av enstaka ger de sammantaget en god bild av regionernas arbete med och syn på filmverksamheterna. Frågorna som samtalen utgick ifrån skickades ut i god tid⁵², vilket flera särskilt kommenterade att man uppskattat.

4.4.1. Film som professionellt konstområde vsv filmkulturella verksamheten – integrerade, och inte

Flertalet av de regionala företrädarna anser att filmen som professionellt konstområde och den verksamhet som av tradition benämns "filmkulturell" är intimt sammanlänkade. Begreppet filmkulturell upplevs emellertid av flera som problematiskt. Det kan tolkas som att det professionella filmskapandet inte ingår i kultursamverkansmodellen. Terminologin kan vara en hämsko gentemot politiken och väcka en viss rädsla för satsningar på det professionella. Därför finns behov av förtydligande.

De flesta regioner arbetar med hela det filmpolitiska området, där även det professionella filmskapandet ingår, jämte det främjande arbetet inom filmpedagogik, talangutveckling och visning. Satsningar inom samtliga områden ger verksamheten en röd tråd: Delarna hänger ihop. Talangutveckling och det främjande arbetet har byggt grunden för det professionella, som i sin tur ger förebilder och inspiration till det främjande arbetet. Flera regionala företrädare lyfter också fram att gränsen mellan talangutveckling och professionell film är flytande.

I samtalen lyftes att införandet av en statligt helfinansierad filmpolitik 2017 har underlättat att se filmen som ett helt kulturpolitiskt område. Men det finns också enstaka regioner som gör en tydlig skillnad mellan filmkulturell verksamhet som kulturpolitik, och filmproduktion som näringspolitik. En region formulerade att filmkulturell verksamhet och filmproduktion är ganska olika områden, avskilda från varandra organisatoriskt även om de har bäring på varandra.

Regionerna har olika förutsättningar och arbetet med film som professionellt kulturområde sker utifrån befintliga resurser. Men regionerna poängterade att även små medel kan göra stor skillnad inom kortfilm, dokumentärfilm och semiprofessionella produktioner. Interregionalt samarbete kan vara en väg att gå för att tillsammans stärka området.

Någon lyfte att den egna regionen behöver ha en hel produktionskedja, men också koppling till en större fond och ett större sammanhang.

⁵² Se bilaga 2.

En varningsflagga höjdes också för nya satsningar på produktion med oförändrade resurser. Det finns en risk med att ett större ansvar för det filmpedagogiska arbetet läggs på kommuner som inte har resurser att bära det.

4.4.2. Skillnader och likheter mellan professionellt skapande inom filmområdet jämfört andra konstområden

De regionala företrädarna lyfte både likheter och skillnader mellan professionellt skapande inom film och andra konstområden. Som någon påpekade har alla konstområden sin speciella finansieringsmodell och logik, men utövarna har samma behov för att kunna leva och verka.

En generell uppfattning är att statens helhetsansvar för filmpolitiken stärkt filmen som professionell konst i regionerna: men i flera regioner saknas produktionsmedel för film. Jämfört med andra konstområden är det ett större glapp mellan talang och professionell filmarbetare på filmområdet, menade en kulturchef. Under vissa perioder har det regionalt funnits mycket mer produktionsmedel tack vare EU-projekt.

Utmärkande för professionellt filmskapande är att produktionsprocesserna kan sträcka sig över flera år och består av olika faser. I vissa faser, till exempel i utvecklingsfasen, kan även mindre stöd ha stor betydelse. Filmskapandet rymmer också professionella från andra områden.

En skiljaktighet som lyftes är att film är given som kulturell och kreativ näring (KKN) – både kultur och tillväxt, medan man inom till exempel bildkonst mer självklart har ett konstnärligt perspektiv, med konstnärlig frihet i fokus. Även i detta sammanhang lyftes att en helstatlig filmpolitik borde ge förbättrade förutsättningar att ha ett konstnärligt perspektiv även på film, och inte bara ett näringspolitiskt.

Just filmproduktions bäring på regional utveckling, menar en företrädare, gör att den inte kan få offentliga medel – en situation den delar med annan kommersiell verksamhet på kulturområdet.

I samtalen lyftes både aspekten att närings- och kulturpolitiska medel tillsammans skapar förutsättningar för filmskapare, och att det finns en potentiell konflikt mellan den konstnärliga friheten och regionalt varumärkesbyggande.

4.4.3. Utvecklingsmöjligheter och ambitioner finns för filmen som konstområde

Samtalen om utvecklingsmöjligheter kom huvudsakligen att kretsa kring professionellt filmskapande. Flera regioner lyfte att möjligheterna till professionell filmproduktion behöver förbättras, genom utredningsuppdrag och satsningar. Utredningar om regionala filmfonder pågår på flera håll och det finns även ambitioner bland regionerna att återigen söka EU-medel.

Regionernas argument för satsningarna handlar om att den regionalt producerade filmen bidrar till att skapa stolthet och inspirerar. Filmen ska spegla hela Sverige – den plats man bor på ska synas på film. Lika viktigt är det att regionerna och staten tillsammans värnar yttrandefrihet, jämställdhet och mångfald inom svensk filmproduktion.

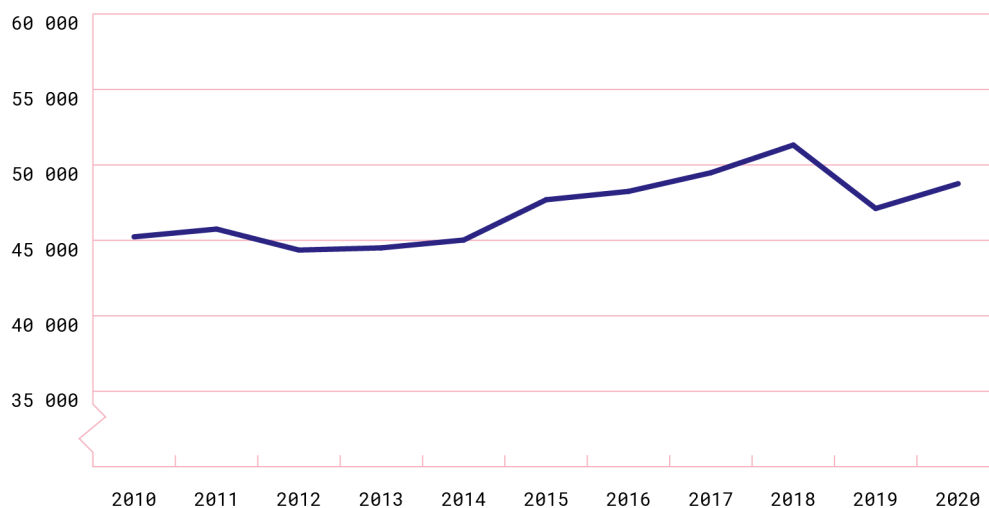
En utbredd uppfattning bland regionerna är att det främjande arbetet behövs för den professionella filmen att ta avstamp i, annars blir det kontraproduktivt. Likaså är utbildning och bransch ömsesidigt beroende av varandra, satsningar behöver göras på båda. Ett sätt är att stärka nätverk för branschen och ha en nära dialog.

Regionerna angav att det finns utvecklingsbehov för biograferna, som utmanas av nya visningsformer.

4.5. Filmkulturell verksamhet i siffror

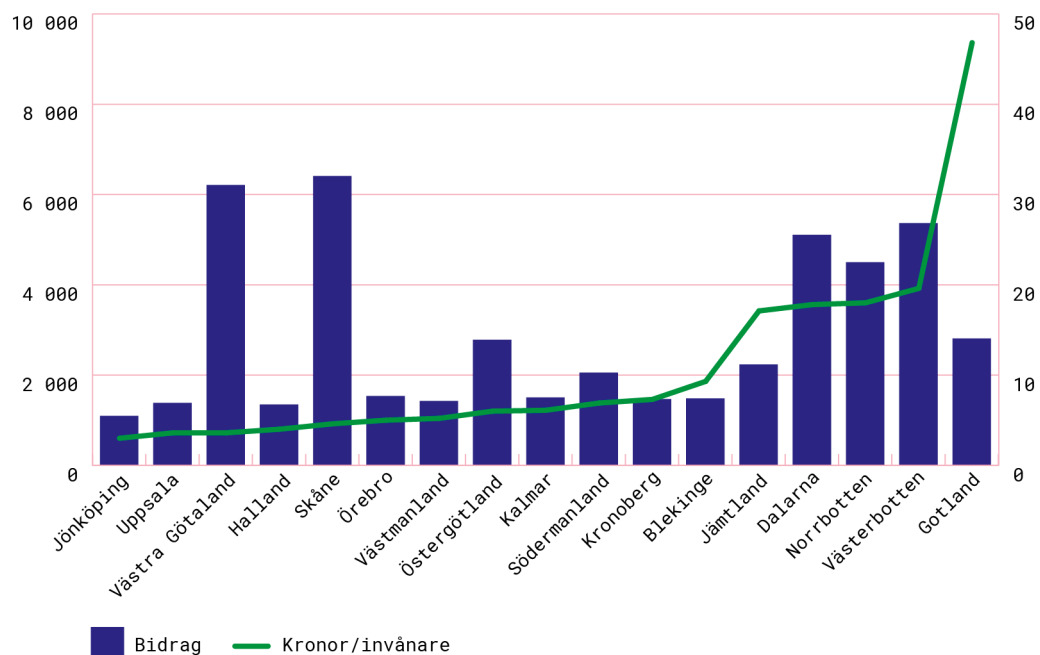
4.5.1. Årliga bidrag 2010–2020 – film

De årliga statliga och regionala bidragen till filmkulturell verksamhet har ökat under åren 2010–2020 (figur 7). Under 2020 beviljades 48 756 000 kronor i årliga bidrag till filmkulturell verksamhet. År 2019 minskade bidragen jämfört med 2018, för att återigen öka 2020. Minskningen 2019 beror framför allt på att Region Skåne minskade sina regionala bidrag till Film i Skåne med knappt fyra miljoner kronor.

Figur 7. Årliga statliga och regionala bidrag till filmkulturell verksamhet 2010–2020, tkr, fasta priser.

Figur 8 visar hur stora de statliga och regionala verksamhetsbidragen var 2020 samt hur stora bidragen var sett till regionernas invånarantal. De regioner som fördelat mest bidrag är Skåne, Västra Götaland, Västerbotten, Dalarna och Norrbotten. Sett till bidrag per befolkningsstorlek har dock Gotland fördelat mest bidrag med 47 kr/invånare. Därefter följer Västerbotten, Norrbotten och Dalarna. Regionerna Jönköping, Uppsala och Västra Götaland har fördelat lägst belopp i förhållande till invånarantal.

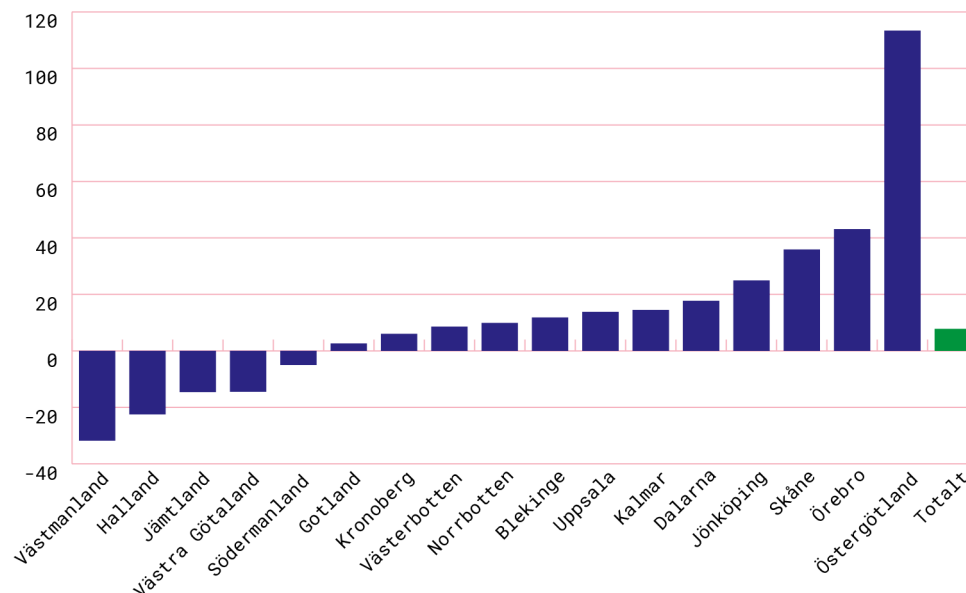

Figur 8. Årliga statliga och regionala bidrag till regional filmkultur. Bidrag i tkr respektive kronor per invånare, 2020. I Västernorrland redovisades film tillsammans med teater, dans och musik av Scenkonst Västernorrland. I Gävleborg och Värmland redovisas film tillsammans med andra konstområden inom regional förvaltning. I Västra Götaland avses här endast Film i Väst, film redovisades även tillsammans med andra verksamheter av Förvaltningen för kulturutveckling.

Figur 9 visar utvecklingen av årliga statliga och regionala bidrag för filmkulturell verksamhet i fasta priser i de olika regionerna samt totalt. Den region som sett störst procentuell ökning i årliga statliga och regionala bidrag är Östergötland med en ökning på 113,4 procent. För Västmanland, Halland, Västra Götaland, Södermanland och Gotland

har det skett en procentuell minskning i årliga statliga och regionala bidrag mellan åren 2010 och 2020. Den genomsnittliga ökningen mellan 2010 och 2020 var 7,8 procent.

När det gäller det filmkulturella området i stort bör man beakta de låga bastalen som bidrar till att det blir stora procentuella förändringar.

Figur 9. Film: Procentuell förändring per region mellan 2010 och 2020 i årliga statliga och regionala bidrag. Anm. I Västernorrland redovisades film tillsammans med teater, dans och musik av Scenkonst Västernorrland. I Gävleborg och Värmland redovisas film tillsammans med andra konstområden inom regional förvaltning. I Västra Götaland avses här endast Film i Väst, film redovisades även tillsammans med andra verksamheter av Förvaltningen för kulturutveckling.

4.5.2. Intäktsfördelning 2020 – film

Figur 10 visar att i genomsnitt 59,7 procent av intäkterna inom filmområdet utgjordes av statliga och regionala årliga bidrag. Kommunernas årliga bidrag till filmområdet uppgick till 1,5 procent av de totala intäkterna.⁵³ Andelen redovisade totala offentliga medel uppgick till 65 procent. Skånes höga andel övriga intäkter får dock stor påverkan på de totala andelarna i figuren. Om Skåne exkluderas skulle totala offentliga medel i stället uppgå till 96,2 procent.

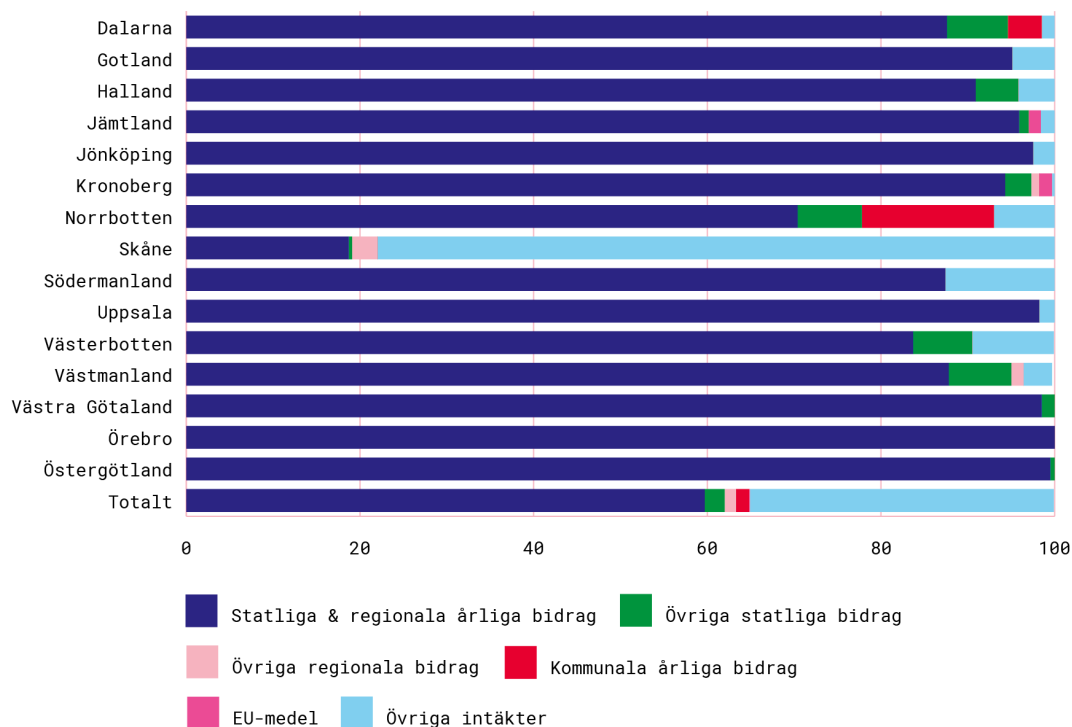
I regionerna varierade de statliga och regionala årliga bidragens andel av de totala intäkterna från 18,7 procent i Skåne, till 100 procent i Örebro.

Den redovisade andelen kommunala årliga bidrag av de totala intäkterna varierade mellan 0 procent i tolv regioner (exklusive Gotland) till 15,2 procent i Norrbotten. Detta beror bland annat på att de flesta filmverksamheterna har ett utpräglat regionalt uppdrag. I Filmpool Nord i Norrbotten är dock även tolv kommuner delägare i verksamheten.

Filmområdet redovisade en andel övriga statliga bidrag på 2,3 procent. En del av dessa utgörs av tillfälliga bidrag som fördelats av Svenska Filminstitutet och Kulturrådet.

Andelen redovisade övriga intäkter uppgick till totalt 35 procent, men varierade mellan 0 procent i tre regioner till 78 procent i Skåne.

⁵³ Det var vanligare med årliga kommunala bidrag inom det filmkulturella området 2010 än 2020, om än på låga nivåer även då.

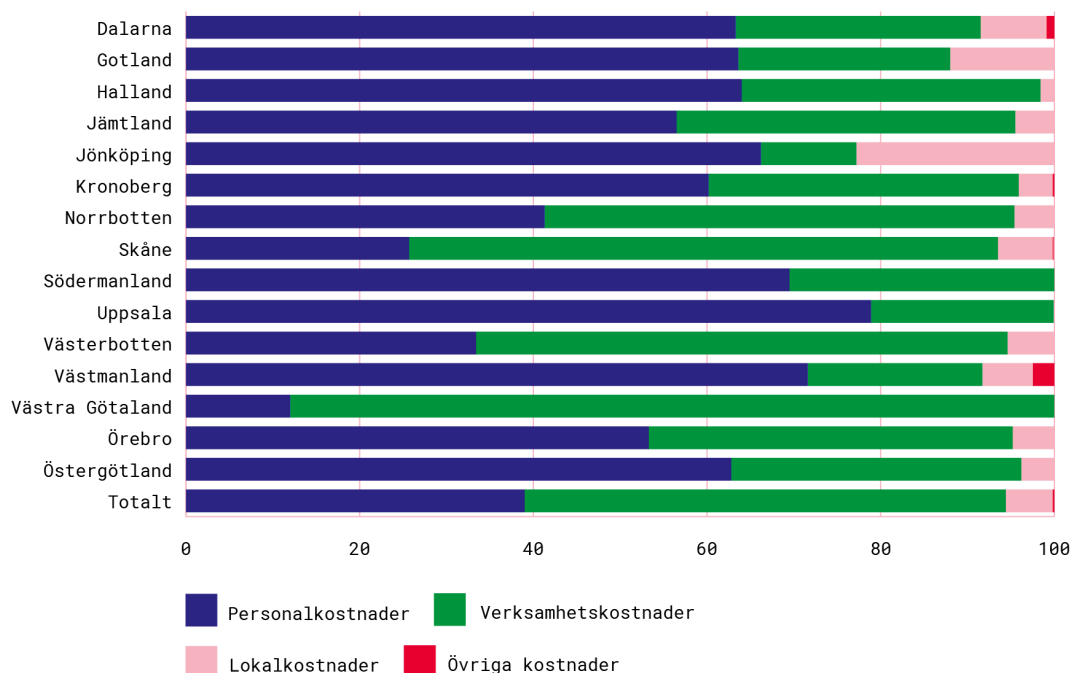

Figur 10. Filmkulturell verksamhet. Intäkter totalt per region för de verksamheter som respektive region redovisar, 2020, procent av de totala intäkterna. * Anm. För Blekinge och Kalmar län redovisas film av Kronoberg. I Västernorrland redovisades film tillsammans med teater, dans och musik av Scenkonst Västernorrland. I Gävleborg och Värmland redovisas film tillsammans med andra konstområden inom regional förvaltning. I Västra Götaland avses här endast Film i Väst, film redovisades även tillsammans med andra verksamheter av Förvaltningen för kulturutveckling.

4.5.3. Kostnader för film 2020

De totala kostnaderna som redovisats för det filmkulturella området var 79 293 tkr för 2020, en viss minskning jämfört med 80 811 tkr 2019. Av de totala kostnaderna 2020 utgjorde 39 procent personalkostnader, 55,4 procent verksamhetskostnader, 5,4 procent lokalkostnader och 0,2 procent övriga kostnader (figur 11). Fördelningen av kostnader har totalt sett varit stabil 2019 och 2020.

Jämför vi de olika regionernas kostnader inom filmområdet har Uppsala och Västmanland störst andel personalkostnader, medan Västra Götaland och Skåne har störst andel verksamhetskostnader.

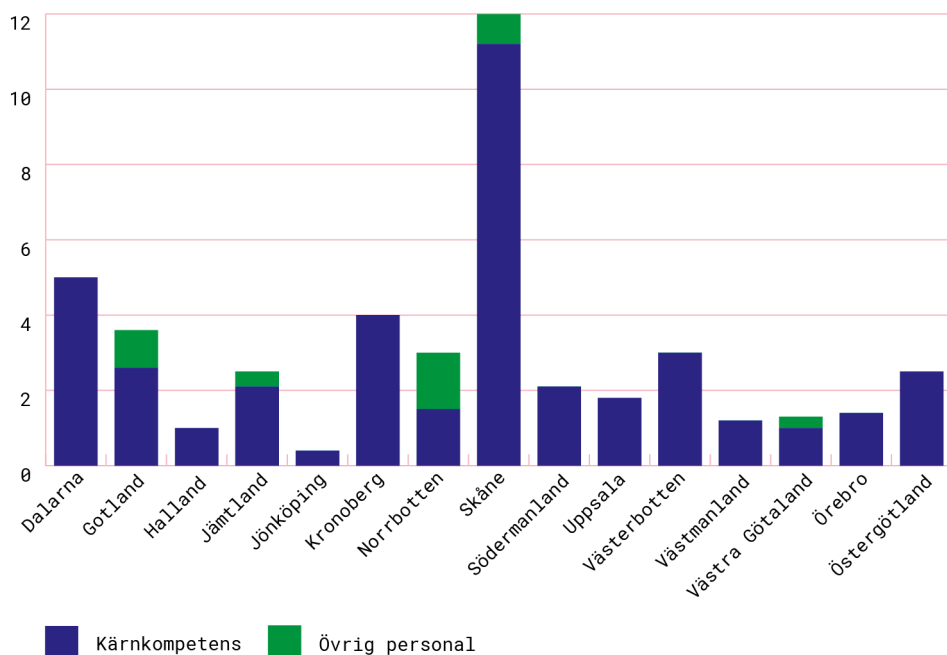

Figur 11. Filmkulturell verksamhet. Kostnader efter region 2020, tusentals kronor, procent av de totala kostnaderna för det huvudsakliga verksamhetsområdet. Anm. För Blekinge och Kalmar län redovisas film av Kronoberg. I Västernorrland redovisades film tillsammans med teater, dans och musik av Scenkonst Västernorrland. I Gävleborg och Värmland redovisas film tillsammans med andra konstområden inom regional förvaltning. I Västra Götaland avses här endast Film i Väst, film redovisades även tillsammans med andra verksamheter av Förvaltningen för kulturutveckling.

4.5.4. Personal 2019 och 2020 – film

Totalt har regionerna rapporterat att 45 årsarbetskrafter utförts inom det filmkulturella området både 2019 och 2020. Årsarbetskrafterna som utgjordes av kärnkompetens uppgick år 2020 till 41 medan övrig personal uppgick till 4 årsarbetskrafter (figur 12). År 2020 utfördes i genomsnitt 52,8 procent av årsarbetskrafterna av kvinnor. Jämfört med 2019 minskade andelen kvinnlig årsarbetskraft något, från 56,5 procent.

Antalet personer som arbetar med regional filmverksamhet varierar från en till 10 (vanligast är två eller tre), vilket naturligtvis gör stor skillnad på djup och omfattning av verksamhetens olika delar. Titlarna varierar. Vanliga tjänstetitlar är utvecklare och konsulent.

Figur 12. Filmkulturell verksamhet. Antal årsarbetskrafter per region 2020, uppdelat på kärnkompetens och övrig personal. Anm. För Blekinge och Kalmar län redovisas film av Kronoberg. I Västernorrland redovisades film tillsammans med teater, dans och musik av Scenkonst Västernorrland. I Gävleborg och Värmland redovisas film tillsammans med andra konstområden inom regional förvaltning. I Västra Götaland avses här endast Film i Väst, film redovisades även tillsammans med andra verksamheter av Förvaltningen för kulturutveckling.

4.5.5. Utvecklingsbidragen till filmområdet har ökat

Tabell 7 visar Kulturrådets fördelning av utvecklingsbidrag⁵⁴ till filmkulturell verksamhet 2018–2021. I kolumnen längst till höger framgår filmrådets andel av Kulturrådets totala fördelning av utvecklingsbidrag – i genomsnitt 3,2 procent sett över de fyra åren. Detta är en något större andel jämfört med filmrådets andel av verksamhetsbidragen i kultursamverkansmodellen som grovt räknat legat runt 2 procent de fyra åren.

Vi kan notera en anmärkningsvärd ökning mellan 2020 och 2021. Medan andra områden gått ner i antal ansökningar och bifallsbelopp under pandemin på grund av att projekt tvingats ta paus ser vi att filmen ökar i antal ansökningar och beviljade belopp. Ökningen kan bland annat härledas till omfattande utvecklingsinsatser som beviljats stöd, bland annat etableringen av ett resurscentrum för film i Västmanland samt flera satsningar inom området talangutveckling (se tabell 8).

Tabell 7. Filmprojektens utveckling 2018–2021, antal ansökningar, antal beviljade ansökningar, beviljat bidrag och filmrådets andel av totala beviljade utvecklingsbidrag

	Antal ansökningar	Antal beviljade ansökningar	Beviljat bidrag, kronor	Andel av Kulturrådets totala beviljade bidrag
2018	9	4	700 000	2,80%
2019	2	2	230 000	0,70%
2020	4	4	680 000	2,00%

⁵⁴ Utvecklingsbidrag inom kultursamverkansmodellen beskrivs i avsnitt 2.2.

2021	7	6	2 334 000	7,00%
Totalt	22	16	3 944 000	3,20%

Tabell 8 visar beviljade filmprojekt 2015–2021. Sju av elva projekt handlar om talangutveckling/filmskapare, fyra om filmpedagogik. Inget av projekten syftar till visning eller spridning.

Tabell 8. Beviljade regionala filmprojekt 2015–2021

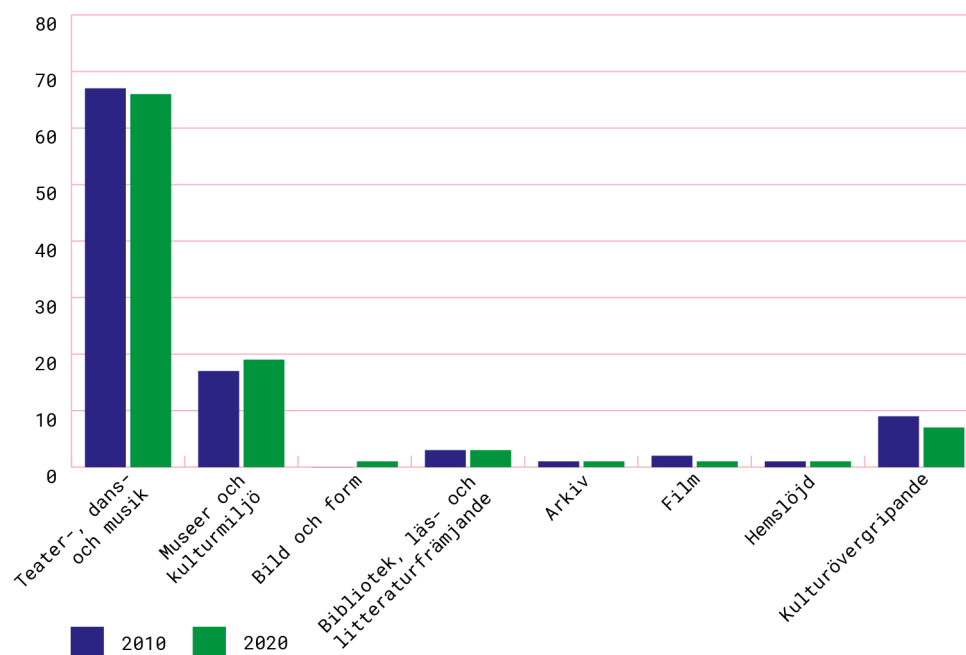
År	Organisation	Beskrivning	Beviljat belopp		
2015–2016	Region Gotland - Film på Gotland	Gotland Film Lab Utveckling av filmprojekt, Östersjösamarbete	800 000		
2015	Kultur i Väst	FilmCloud Nod - ett regionalt filmprojekt Utveckling av noder för ungt filmskapande i hela regionen	350 000		
2016–2018	Region Värmland	Var är hem? Filmskapande för flyktingar och andra marginaliserade unga	900 000		
2017–2019	Film i Skåne	Filmåger för ungdomar 15–25 år med funktionsvariation	450 000		
2018	Landstinget Dalarna	Interregional skivrarstuga Landsbyggsprojekt, nya röster, m Gävleborg	150 000		
2018 och 2020	Region Värmland	Doc Out West Utveckling för dokumentärfilmare i Halland, VGR och Värmland	200 000		
2019–2020	Region Halland	Filmresidens arbetsnamn Playground	160 000		
2020–2021	Region Värmland	Barnens visuella rättigheter Barnkonventionen via rörliga bilder för förskolan	500 000		
2020	Film i Dalarna / Region Dalarna	Interregional fortbildning i kreativa lärandeprocesser Fortbildning för filmpedagoger, m Värmland	250 000		
2021	Scenkonst Västernorrland AB	Schvung! Talangutvecklingsprogram för unga filmskapare	200 000		
2021	Region Västmanland	Resurscentrum Film Utveckling av resurser i form av teknik och kompetens för regionen i Hallstahammar	800 000		
Totalt			4 760 000		

5. Arkiv, film och de andra områdena i kultursamverkansmodellen – jämförelser i siffror

5.1. Bidrag till arkiv, film och andra områden

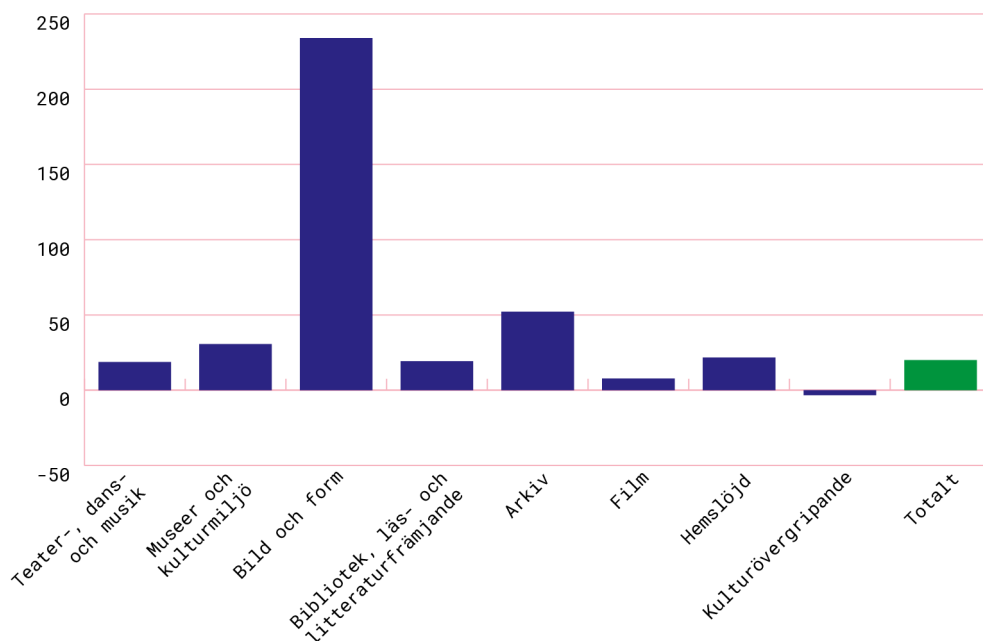
I relation till andra kulturområden inom samverkansmodellen ligger de årliga bidragen till arkiv och film på ungefär samma nivå 2010 som 2020, med andelar på drygt 1 procent 2020 (figur 13).

Scenkonst dominerar kraftigt med två tredjedelar av de statliga och regionala bidragen inom kultursamverkansmodellen.

Figur 13 Andel årliga statliga och regionala bidrag till olika kulturområden efter huvudsakligt verksamhetsområde 2010 och 2020, procent.

Ser vi till den procentuella förändringen i årliga statliga och regionala bidrag mellan 2010 och 2020 visar figur 14 att arkivverksamheten haft en starkare utveckling (52,2 procent) än utvecklingen för samtliga kulturområden i modellen (20 procent), medan filmen haft en lägre utveckling (7,8 procent). Bild och form ingår som ett eget område i kultursamverkansmodellen sedan en förordningsändring 2018 och är det område som ökat sina bidrag i störst utsträckning, en ökning med 234 procent. Man bör dock ha i åtanke att storleken på de ursprungliga bidragen (det vill säga bastalen 2010) för de olika konstområdena varierar kraftigt. I absoluta tal har teater-, dans- och musikområdet fortfarande ökat sina bidrag betydligt mer än andra områden mellan 2010 och 2020, även om den procentuella förändringen för området varit genomsnittlig.

Figur 14. Årliga statliga och regionala bidrag 2010 och 2020, i 2020 års priser, förändring i procent mellan 2010 och 2020.

5.2. Intäkter för arkiv, film och andra områden 2020

Tabell 9 visar att arkivområdets totala intäkter i kultursamverkansmodellen utifrån regionernas redovisning var 75 440 tkr 2020. Motsvarande siffra för 2019 var 76 413 tkr. Intäkterna för arkivverksamhet utgjorde 1,3 procent av de totala intäkterna i samtliga kulturområden.

Filmområdets totala intäkter i kultursamverkansmodellen utifrån regionernas redovisning var 81 631 tkr 2020. Motsvarande siffra för 2019 var 82 159 tkr. Filmintäkterna utgjorde 1,4 procent av de totala intäkterna i samtliga kulturområden.

De ingångsvärden som rådde vid kultursamverkansmodellens införande är synliga i dessa siffror; arkiv och film tillhör fortfarande de minsta verksamhetsområdena.

Tabell 9. Intäkter totalt per huvudsakligt verksamhetsområde, för de verksamheter som respektive region redovisar, 2020, tusentals kronor, andel av totalt belopp

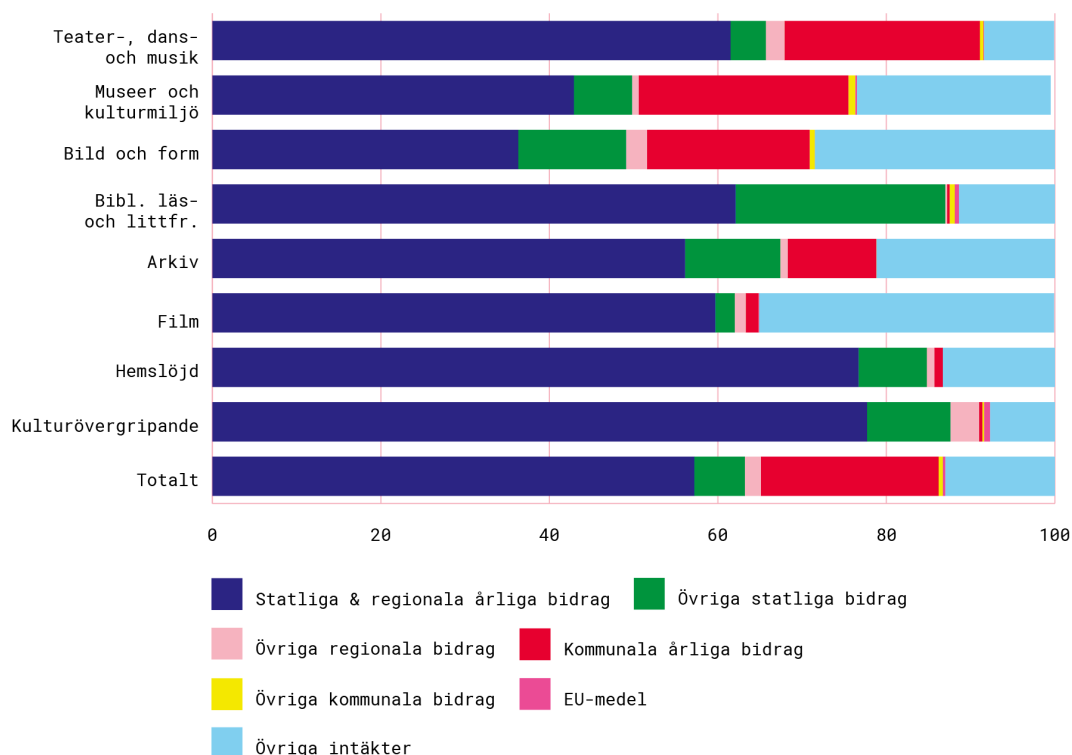
Verksamhetsområde	Totalt (tkr)	Andel (%) av totalt belopp
Teater-, dans- och musik	3 692 226	61,9%
Museer och kulturmiljö	1 479 572	24,8%
Bild- och form	132 051	2,2%
Bibl. läs- och litterfr.	158 794	2,7%
Arkiv	75 440	1,3%
Film	81 631	1,4%
Hemslöjd	35 072	0,6%
Kulturövergrip.	314 271	5,3%
Totalt	5 969 057	100,0%

För arkiv utgjorde de statliga och regionala årliga bidragen 56 procent av de totala intäkterna (figur 15). Det var en viss ökning jämfört med 2019 då andelen var 52,9

procent. Andelen redovisade totala offentliga medel ökade från 76 till 78,7 procent mellan 2019 och 2020, primärt som en följd av covid-19-året 2020 med ökade bidrag och minskade övriga intäkter

För filmen utgjorde de statliga och regionala årliga bidragen 59,7 procent av de totala intäkterna. Det var en viss ökning jämfört med 2019 då andelen var 58 procent. Filmen var den konstform som hade störst övriga intäkter, 35 procent var inte offentlig finansiering 2020. Skåne hade dock stor påverkan här med höga övriga intäkter. Andelen redovisade totala offentliga medel för filmen ökade från 63,2 till 65 procent mellan 2019 och 2020.

Sammantaget ser det ut som att den filmkulturella verksamheten såväl som den regionala enskilda arkivsektorn kunnat stå relativt stabil under covidåret 2020. Vilket, precis som för kultursamverkansmodellens områden i stort, kan sägas bero på den även vanligtvis höga andelen offentlig finansiering.

Figur 15. Intäkter totalt per huvudsakligt verksamhetsområde, för de verksamheter som respektive region redovisar, 2020, andel (procent) av de totala intäkterna.

6. Sammanfattande slutsatser

6.1. Enskild arkivverksamhet

6.1.1. Enskilda arkiv har stärkts i kultursamverkansmodellen

Vår undersökning stärker bilden att den regionala enskilda arkivverksamheten haft mycket att vinna på kultursamverkansmodellen. Att bli en integrerad del i det kulturpolitiska sammanhanget har vidgat plattformen väsentligt. Det har gett arkivverksamheterna tillgång till forum som behandlar kulturarv, demokrati, medie- och informationskunnighet (MIK). Arkiven har mycket att bidra med i dessa sammanhang, och omvänt – ökade kontaktytor med andra verksamheter uppfattas som utvecklande för arkiven. Inom flera konstformer finns ett växande intresse för arkiven som institution och kunskapskälla, exempelvis inom dans, film och litteratur, och kultursamverkansmodellens arbetsformer ger möjligheter att ta till vara denna utveckling.

6.1.2. Bidragen till enskilda arkiv har ökat, liksom andelen förtecknade arkivbestånd

Utvecklingen av årliga bidrag till de enskilda arkiven i procent är betydande, i genomsnitt 52 procent 2010–2020. Denna utveckling ska dock ses i ljuset av hur lågt ingångsvärdet var: knappt 6 miljoner kronor i statliga bidrag tillfördes för landets alla regioner, Stockholm exkluderat. Därtill kommer att den ökade synligheten och efterfrågan medför ökad arbetsbelastning för verksamheterna.

Det är en stor och växande andel av arkivbestånden som är ordnade och förtecknade. Av de arkivförvarande institutionerna anger 13 att man har mer än 75 procent inrapporterat i Nationella arkivdatabasen (NAD), 15 av 24 att man har 50 procent eller mer. Den övergripande bedömningen är, att det är siffror som imponerar i förhållande till arkivverksamheternas personella resurser.⁵⁵

Vi kan samtidigt konstatera att de enskilda arkiven har olika förutsättningar när det gäller att ordna, förteckna och registrera i NAD. Därför är det också svårt att värdera den data som rapporterats. Uppgifterna ger dock en bild av arkivens kärnverksamhet och kan fungera som en utgångspunkt när exempelvis prioriteringar mellan mer internt och mer utåtriktat arbete samt andra utmaningar diskuteras bland arkivverksamheterna.

NAD är Riksarkivets ansvar och det finns ett stort behov av att uppdatera systemet så att inrapporteringen av data fungerar bättre, exempelvis genom att systemet blir kompatibelt med andra förteckningssystem.⁵⁶

6.1.3. Brist på resurser är en utmaning

Brist på resurser, ekonomiska och kompetensmässiga, är fortsatt ett stort problem. Stora investeringsbehov av lokaler lyftes särskilt, då arkivverksamheterna ofta sitter i lokaler som inte är anpassade efter den verksamhet som man bedriver. Frågan kan hänvisas till respektive kommun, men om arkivinstitutionens upptagningsområde är hela regionen kan det finnas skäl att hitta regional lösning. För de enskilda arkivverksamheterna ger samverkan större möjligheter till lösningar på gemensamma problem, men sådan tar också tid i anspråk.

⁵⁵ Se avsnitt 3.4.10.

⁵⁶ Se Bilaga 3, där Riksarkivet beskriver arkivsektorns utvecklingsområden ur nationellt perspektiv, med utgångspunkt i myndighetens ansvar för sektorn.

6.1.4. Enskilda arkivens rapportering till Nationella arkivdatabasen viktig för ökad sökbarhet

Vi har noterat att beslutsfattare tenderar att blanda samman digitalisering av arkiv och Nationella arkivdatabasen (NAD). Här finns behov av att nå ut med ökad kunskap. NAD är Riksarkivets databas- och informationssystem, det vill säga en gemensam sökingång till information om arkiv och samlingar som finns i olika sektorer. För att NAD ska bli heltäckande krävs dock att de enskilda arkivinstitutionerna rapporterar in vilka arkiv man bevarar och – där så är möjligt – även sina arkivförteckningar, så att man kan se vilka dokument som finns i respektive arkiv. Det ökar möjligheten att få träff vid en sökning av en specifik händelse eller företeelse. Sökbarheten i Nationella arkivdatabasen (NAD) varierade mellan 0 till 100 procent 2020 och har (för de arkivverksamheter som redovisat uppgiften) i genomsnitt ökat något jämfört med 2019.

En annan sammanblandning som beslutsfattare ofta gör gäller enskilda arkiv kontra enskilda arkivinstitutioner. Vi benar ut begreppen under rubriken 3.2, *Vad vi menar när vi säger arkiv – begrepp och juridik*.

6.1.5. Digitalisering förutsätter resurser och nationella lösningar

Vad gäller digitaliseringen finns många aspekter att ta hänsyn till. Att bevara information digitalt är mycket dyrare än att bevara det på papper, vilket arkivbildare ofta har låg kunskap om, eller är villiga att betala för.

För att digital information ska vara läsbar över tid, krävs dels att man från början valt en teknisk lösning som går att bevara, dels att informationen konverteras och migreras allt eftersom tekniska lösningar uppdateras. Detta gäller oavsett om det gäller digitiserat (exempelvis skannat) analogt material eller om informationen är "born digital". Ytterligare en aspekt är urvalet, det är omöjligt att digitisera allt. Digital information blir mer tillgänglig och därmed mer använd och mer beforskad. I en förlängning kan det innebära att urvalet styr forskningen.

Det finns starka önskemål om nationella lösningar. Här är Riksarkivets möjligheter att bistå begränsat: Myndigheten utfärdar föreskrifter som är bindande för statliga myndigheter och organ som förvarar allmänna handlingar ur statliga arkiv. Med stöd i arkivlagen och arkivförordningen reglerar föreskrifterna bland annat hur handlingar ska framställas, organiseras, redovisas, gallras, förvaras, skyddas och överlämnas. Då de enskilda arkiven inte skyddas av arkivlagen eller -förordningen kan Riksarkivets föreskrifter endast fungera som vägledande för den enskilda arkivverksamheten.⁵⁷

6.1.6. Arkiv utan ägare riskerar att försvinna

Ett problem som är väl känt och som också lyftes av regionerna är de så kallat ägarlösa arkiven, det vill säga arkivhandlingar som ingen äger eller vill ta ekonomiskt ansvar för. Det kan vara ett bruksarkiv där ägarfamiljen inte längre finns kvar, eller en stor affärskoncern, som förvarar gamla arkivhandlingar hos en enskild arkivinstitution, där en ny huvudman inte ser det som sitt ansvar att betala för bevarandet. Kvar kan det finnas flera tusen hyllmeter oordnade handlingar som ingen egentligen vet vad de innehåller. Detta är en utmaning för arkivsektorn i stort, enskilda arkivinstitutioner är beroende av inkomster för sin fortlevnad och även Riksarkivet måste ha kostnadstäckning för att kunna ta emot enskilt arkivmaterial. Med andra ord är frågan en angelägenhet för hela vårt samhälle, men det är de enskilda arkivinstitutionerna som känner ansvar för kulturarvet och därmed drabbas ekonomiskt.

⁵⁷ Se bilaga 3.

6.2. Filmkulturell verksamhet

6.2.1. Professionell filmproduktion vs det filmkulturella – sidor av samma mynt

Den filmkulturella verksamheten i kultursamverkansmodellen består framför allt av den främjande verksamhet som bedrivs av filmkonsulenterna i regionerna. De har en stödjande roll, gentemot filmskapare men även mot biografer och andra filmvisningsarrangörer och pedagoger. Verksamheten överensstämmer i hög grad med de riktlinjer som fanns innan kultursamverkansmodellen infördes, trots att dessa inte längre reglerar stödet. Tonvikten ligger på filmpedagogik med inriktning mot barn och unga och talangutveckling och produktion. Det område som är svagast representerat är visning och spridning. Detta avspeglas även i ansökningarna om utvecklingsbidrag.

6.2.2. Medlen har ökat, men skillnader mellan regioner är stora

De årliga statliga och regionala bidragen till filmkulturell verksamhet har i snitt ökat med 7,8 procent 2010–2020. Nivån skiljer sig åt mellan regionerna. I vissa regioner har stödet minskat, medan det i andra regioner har ökat avsevärt. Skillnader kan bero dels på organisatoriska förändringar, dels på vad som i rapporteringen räknats som "filmkulturell verksamhet". Problematiken med vad som räknades in i den regionala medfinansieringen fanns redan innan kultursamverkansmodellen infördes.⁵⁸

6.2.3. Filmproduktion i hela landet förutsätter finansiering, infrastruktur och kompetens

Enligt de nationella filmpolitiska målen ska film produceras i olika delar av landet. Förutsättningarna för att producera film skiljer sig åt mellan regionerna, och de statliga medel till film som fördelas genom kultursamverkansmodellen kan i mycket begränsad utsträckning bidra till det. För att det nationella målet om filmskapande i hela landet ska bli verklighet krävs ytterligare resurser, och flera deltagare nämner vikten av andra stöd, som EU-stöd och produktionsincitament. Men det krävs inte bara ökade ekonomiska medel, i vissa mindre regioner saknas också den kompetens och infrastruktur som krävs för att producera professionell film. Utbildning blir därför en viktig del, och att kunna locka utbildat "filmfolk" till regioner utanför storstadsområdena.

En utmaning med att kunna stödja professionell filmproduktion är att finna organisationsform. Samproduktion underlättas om finansieringen kommer från ett aktiebolag. Regionerna gör olika val när filmfonder skapas, en del håller samman hela verksamheten, andra delar upp främjande (pedagogik och visning/spridning), produktionsstöd och talangutveckling. Det pågår flera utredningar som syftar till att finna lösningar för att stärka möjligheterna till filmproduktion på fler platser i landet.

6.2.4. Filmproduktion kräver samverkan mellan kultur- och näringspolitik

Att filmproduktion hamnar mellan kultur- respektive näringspolitik kräver en särskild balansakt. Filmproduktion kan här förväntas spela en viktig roll, inte bara ur ett kulturperspektiv utan även som ett verktyg för att placera en region "på kartan" genom att skildra regionen i filmer. Ibland är produktionsmedlen kulturpolitiska, ibland näringspolitiska och ibland en blandning. Med medlen följer politiska mål som skiljer sig åt beroende på politikområde. Även om man uppfattar stuprören som mindre besvärande i den regionala politiken jämfört den statliga är samarbetet i flera fall personberoende, och svåra att driva från kulturpolitiken. "Kulturpolitiken kan ej bära kulturpolitiken själv", som en deltagare uttryckte det.

⁵⁸ Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet (SOU 2010/11), s. 54.

6.2.5. "Filmkulturell" – ett vagt begrepp som skapar osäkerhet kring vad som får finansieras

En av slutsatserna som Kulturanalys framhåller i rapporten "Främjas filmen"⁵⁹, är att avgränsningen av det filmkulturella verksamhetsområdet i kultursamverkansmodellen är otydlig. Med denna otydlighet följer också en osäkerhet kring vad de regionala verksamhetsbidragen kan användas till inom filmområdet.

Uttrycken "det professionella filmskapandet" visavi "det filmkulturella främjandearbetet" har sin grund i uppdelningen mellan statliga bidrag respektive filmavtal. När man diskuterar dem i ljuset av att vi i dag har lämnat filmavtal och filmen fullt ut är inlemmad i den nationella kulturpolitiken är skiljelinjen än svårare att finna.

Att det finns en problematik med begreppen tydliggjordes i samtalen med regionerna. Filmproduktion ses också som filmkultur, och en generell bild är att gränserna är flytande och går in i varandra. Talangutvecklingen är ett område som illustrerar att gränsen är svår att dra – det innefattar båda delarna. Talangutveckling och främjande arbete ses som en förutsättning för att det professionella filmskapandet ska fortgå och utvecklas. Det omvända gäller också; den regionalt producerade filmen bidrar till att skapa stolthet och fungerar som inspiration till det främjande arbetet och talangutvecklingen. Genom denna växelverkan stärks förutsättningarna för filmområdet i stort i regionerna.

I närmandet mot professionellt filmskapande inom kultursamverkansmodellen finns en farhåga att satsningar på barn och unga läggs över på kommuner, som inte alltid har förutsättningar att bära ansvaret. Regionernas stöttning av kommunernas kulturskolor med filmpedagogik är ett område att fortsatt utveckla.

Att verksamheterna i så hög grad arbetar i enlighet med styrning som inte längre finns reglerad pekar mot att man finner de tre benen fortsatt relevanta. I Främjas filmen? framhålls att företrädarna för de regionala filmverksamheterna upplever att dessa tre verksamhetsområden är fortsatt väl förankrade och att det finns ett regionalt stöd att arbeta med dem.⁶⁰ Vidare framhålls att filmkonsulenter och verksamhetsledare vid de regionala filmverksamheterna ser ett behov av att värna de tre verksamhetsområdenas ställning i hela landet.

Eftersom kultursamverkansmodellens grundtanke är stor frihet för regionala prioriteringar, är vår bedömning att det inte är ett problem i sig att det finns utrymme för olika tolkningar och prioriteringar. Men det är olyckligt om regioner avstår satsningar på professionellt filmskapande med hänvisning till begreppet "filmkulturell verksamhet".

I samtalen har framkommit att det finns enighet om Kulturanalys bedömning i Främjas filmen?⁶¹. Där argumenteras för att begreppet "Filmkulturell verksamhet" inte är längre är relevant efter införandet av en statlig filmpolitik. En slutsats är att begreppet "filmfrämjande verksamhet" skulle svara bättre mot dagens behov och utvecklingsmöjligheter. Filminstitutet föredrar det bredare "filmverksamhet". Vi överlåter åt den kommande utredningen av kultursamverkansmodellen att utreda vilket begrepp som är mest ändamålsenligt.

6.3. Avslutande reflexion

Den här undersökningen beskriver hur regionerna arbetar med arkiv- och filmområdena i kultursamverkansmodellen, samt belyser vilka utvecklingsområden som regionerna anser

⁵⁹ Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen. Myndigheten för Kulturanalys, Rapport 2020:2, s. 8.

⁶⁰ Ibid, s. 84.

⁶¹ Ibid, s. 90.

finns kopplade till dessa områden. Utgångspunkten är förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet och de nationella kulturpolitiska målen. Ett mål som har uppnåtts i genomförandet av studien är att kunskapsutbytet mellan regioner om arkiv- och filmområdena har ökat genom de gruppsamtal vi har fört med flera regioner. Dessutom har regionala kulturchefer och strateger uppgett att samtalen de har hållit med verksamheterna inför våra möten, med utgångspunkt i kunskapsunderlag och frågor⁶², varit kunskapshöjande ur ett inomregionalt perspektiv.

När det gäller vårt – Kulturrådets, Filminstitutets och Riksarkivets – lärande så vill vi lyfta att dels har vår kunskap om arkiv- och filmområdena ökat, dels har vi påmint om betydelsen av att stärka vår egen samordning så att vi blir ännu tydligare visavi regionerna. Som nämnts tidigare medför inkludering av film och arkiv i kultursamverkansmodellen att bidragsgivning till verksamheter inom dessa områden nu fördelas av två statliga aktörer: Kulturrådet och Riksarkivet, respektive Kulturrådet och Svenska Filminstitutet. I syfte att förebygga otydligheter gällande vilken statlig aktör man ska vända sig till i olika ärenden är det viktigt att vi fortsätter utveckla vår samordning och externa kommunikation gentemot regionerna och verksamheterna som berörs.

⁶² Pm inför samtal om arkiv och film 210618, Adm 2020/98. Frågorna framgår av bilaga 2.

Bilaga 1: Deltagare i möten med regioner

Regionsamverkan Syd

Region Blekinge	Malena Sandgren	Chef kultur och fritid
	Görel Abramsson	Kulturutvecklare
Region Halland	Eva Nyhammar	Verksamhetschef kultur
Region Jönköpings län	Ulf Fransson	Tf Regional Utvecklingsdirektör
	Ante Jankovic	Tf Verksamhetschef Kultur och Utveckling
Region Kalmar	Mia Carlsson	Kultursamordnare
	Cecilia Alm	Kulturutvecklare
Region Kronoberg	Lotta Nydahl Frånberg	Regional utvecklingssamordnare
Region Skåne	Maria Tsakiris	Tf kulturchef/förvaltningschef

Regioner i Mellansverige -

Region Gotland	Paola Ciliberto (första delen av mötet, om film)	Enhetschef kultur
Region Gävleborg	Carin Palmqvist Isaksson	Avdelningschef
	Frédéric Thiabaud	Kulturstrateg
Region Västmanland	Lena Karlström	Kulturchef
	Lotta Wedérus	Kultursamordnare
Region Örebro län	Katarina Strömgren Sandh	Kulturchef
	Lena Adem	Kulturstrateg
Region Östergötland	Rikard Åslund	Kulturchef
	Petra Nordin	Kulturstrateg
	Mattias Ahlén	Kulturstrateg

Kultur i Norr -

Region Jämtland Härjedalen	Jimmy Eriksson	Tf kulturchef
Region Norrbotten	Hanna Harila	Tf enhetschef Kulturenheten
	Kristina Nilsson	Strateg
Region Västerbotten	Joakim Sandberg	Kulturchef
	Håkan Sandström	Kulturstrateg
Region Västernorrland	Hans Olof Furberg	Kultur- och bildningschef
	Maria Oldenmark	Kulturchef för enheten kultur

Dalarna, Värmland, Västra Götaland -

Region Dalarna	Malin Lagergren	Kulturchef
Region Värmland	Ulf Nordström	Kulturchef
	Sofia Wretling	Enhetschef
Västra Götalandsregionen	Katti Hoflin	Kulturchef
	Terese Anthin	Regionutvecklare

Sörmland, Uppsala -

Region Sörmland	Mikael Palo	Kulturchef
	Jörgen Lindvall (andra delen av mötet, om film)	Verksamhetschef Scenkonst Sörmland
Region Uppsala	Annika Eklund	Kulturchef
	Jeanette Wetterström	Utredare

Bilaga 2: Frågeställningar vi utgick från vid samtalen med regionerna

Frågor om arkivverksamhet

- Hur ser ni på arkivens roll i kultursamverkansmodellen?
- Hur tycker ni att det arbetet fungerar? Vad fungerar bra och vilka utmaningar finns?
- Vilka ambitioner har ni med de regionala enskilda arkivinstitutionernas verksamhet?
- Arbetar ni med att öka kännedomen om de regionala enskilda arkiven? Hur går det arbetet till?

Utvecklingsmöjligheter

- Vilka utvecklingsområden finns för regional enskild arkivverksamhet?

Exempel på ingångar:

- NAD/Digitalisering,
- de enskilda arkiven som kunskapskälla och resurs,
- arkiven som resurs för andra kulturområden och politikområden,
- interregionala samarbeten,

Frågor om filmkulturell verksamhet

- Arbetar ni med film som professionellt konstområde integrerat med den filmkulturella verksamheten? Varför/varför inte?
- Skiljer sig regionens syn på det professionella skapandet inom filmområdet från arbetssätten inom andra konstområden?

Utvecklingsmöjligheter

- Vilka är de långsiktiga ambitionerna för konstområdet film i förhållande till den regionala kulturpolitiken och de nationella filmpolitiska målen?

Film som sektorsövergripande verksamhet

- Hur hanterar ni KKN-området och vilken position har filmverksamheten i det?

Bilaga 3: Arkivsektorns utvecklingsområden ur Riksarkivets perspektiv

Riksarkivet har dels i sitt yttrande över betänkandet Härifrån till evigheten – En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv⁶³ och dels i ett särskilt inspel till arkivutredningen Enskilda arkiv – ett mångfacetterat område⁶⁴, tagit upp många av de problemområden som regionerna lyfter i samtalen. Då Riksarkivet ska ha nationell överblick över det enskilda arkivområdet finns en förväntan på myndigheten, till exempel vad gäller finansiell och professionell hjälp inom vissa sakområden, vilket man med dagens regelverk inte har möjlighet till. Myndigheten har därför föreslagit att de enskilda arkivbestånden infogas i arkivlagen så att vissa baskrav kan ställas för hanteringen av kulturarvet. Förslaget innebär en ändring av 3 § arkivlagen till att omfatta även ”enskilda arkivbestånd av särskilt samhällsviktig eller kulturell betydelse”. I förslaget ligger även föreskriftsrätt och tillsyn för Riksarkivet, över de enskilda arkivbestånd som är tänkta att omfattas, men inte över enskilda arkivinstitutioner.

Riksarkivet anser också att det bör finnas öronmärkt finansiering för att kunna rädda värdefulla ägarlösa enskilda arkiv. Att ta hand om sådana arkiv inom ramarna för befintliga medel låter sig inte alltid göras, vilket leder till att många forskningsintressanta arkiv idag de facto riskerar att gå till spillo. Vidare vill myndigheten ha i uppdrag att i samråd med bland annat enskilda arkivsektorn ta fram nationella riktlinjer för hur man värderar arkiv, för att få en gemensam utgångspunkt för hela sektorn.

Nationella arkivdatabasen, NAD, erbjuder idag en gemensam sökingång till information om arkiv och samlingar som förvaras hos olika enskilda arkivbildare och arkivinstitutioner. Riksarkivet har utvecklat NAD sedan början av 1990-talet. Systemets grundläggande funktion är att vara en vägvisare till var olika arkiv och samlingar förvaras, det vill säga vilken arkivinstitution eller organisation man ska vända sig till för att ta del av ett visst arkivmaterial. En utvecklad nationell söktjänst för arkivinformer är en förutsättning för vidareutnyttjande av samhällsviktig information från såväl offentlig som enskild sektor.

NAD har en informationsförsörjande roll även utanför Sverige. Den arkivinformer som publicerats i NAD förs över till Archives Portal Europe (APE) (<https://www.archivesportaleurope.net/>) och kan även presenteras i Europeana (<https://classic.europeana.eu/portal/sv>).⁶⁵

NAD är därmed den självklara, samlande länken mellan information om svenska arkivresurser och den framväxande gemensamma digitala infrastrukturen för kulturarvet i hela Europa, helt i linje med Europeiska rådets slutsatser om digitalisering av och tillgång via internet till kulturellt material och digitalt bevarande. En nationell söktjänst bidrar till regeringens mål för forskningspolitiken, de kulturpolitiska målen, målen för digitalisering och ambitionerna om att inrätta en nationell digital infrastruktur. Öppen och fri tillgång till kunskap och information är avgörande för att bygga stabila demokratier vilket bidrar även till att nå de globala målen i FN:s Agenda 2030.⁶⁶

Att arkiv finns bevarade och tillgängliga är en förutsättning för ett rättssäkert och demokratiskt samhälle: de spelar roll för förvaltning, forskning, rättskipning och medborgarnas insyn. Ny teknik och digitaliseringen ger stora möjligheter till ökad

⁶³ Riksarkivets yttrande över Härifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv, (SOU 2019:58) RA 04-2020/2572.

⁶⁴ Riksarkivets inspel till Arkivutredningen RA 04-2017/05870

⁶⁵ Europeana (<https://classic.europeana.eu/portal/sv>) är en webbaserad söktjänst och infrastruktur för Europas kulturarv och innehåller över 52 miljarder digitala objekt från arkiv, bibliotek och museer.

⁶⁶ Riksarkivet har i juni 2020 hemställt om nationella satsningar samt uppdrag och finansiering för vidareutveckling av NAD till Kulturdepartementet. (Riksarkivets hemställan till Kulturdepartementet om nationella satsningar och uppdrag för vidareutveckling av den nationella arkivdatabasen, Dnr RA 00-2020/9319)

tillgänglighet, innovation och samhällsnytta. Samtidigt blir spelplanen mer komplex; stora mängder information, många involverade aktörer, skilda regelverk, parallella infrastrukturer och höga säkerhetskrav. I en ny skrivelse till Kulturdepartementet pekar Riksarkivet på stora risker om inte samhällets informationsförsörjning anpassas till de förutsättningar som digitaliseringen av samhället och förvaltningen medför.⁶⁷

Till syvende og sidst är arbetet med de enskilda arkiven en demokratifråga. Kunskapen om de enskilda arkiven är betydelsefull att förmedla till dem som tar beslut. Regionerna lyfte särskilt att arkivinstitutionerna måste bli relevanta, annars kan de betraktas som en smula dammiga av politiken. Men hur ska man klara av att utveckla sin verksamhet när lokalerna inte fungerar och kompetens saknas? Främjandaspekten är svår att synliggöra i siffror, men i samtalen kommer både möjligheter och utmaningar väl fram.

Syns man inte finns man inte – bristen på digitalisering eller att arkiven finns i NAD styr forskningen. Mäktar inte personalen med att kontakta organisationer för invandrare och nationella minoriteter, osynliggörs stora grupper i samhället. Hanteringen av arkiv är ytterst en fråga om jämlikhet och demokratiska rättigheter.

⁶⁷ Rapportering av regeringsuppdrag om den offentliga informationsförvaltningen. Dnr RA-KS 2022/173.

KULTURRÅDET

Riksarkivet

Kulturrådet
Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1-5
Tel: 08 519 264 00
E-post: kulturradet@kulturradet.se

© Statens kulturråd 2022
ISBN: 978-91-87583-91-9
Adm 2020/98

kulturradet.se